Sorin Sebastian Duicu

Mărturii de Artă şi Cultură Ortodoxă din monumente reprezentative ale Arhiepiscopiei Iaşilor: Sfintele Mănăstiri Văratic, Bistrița, Secu, Pângărați şi Vorona. Sec. XVI - XIX

Mitropolia Moldovei şi Bucovinei
Editura Doxologia
Iaşi, 2009

Sorin Sebastian Duicu

Mărturii de Artă şi Cultură Ortodoxă din monumente reprezentative ale Arhiepiscopiei Iaşilor: Sfintele Mănăstiri Văratic, Bistrița, Secu, Pângărați şi Vorona. Sec. XVI - XIX

Lucrare apărută cu binecuvântarea
Înaltpreasfinţitului TEOFAN,
Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei

Mitropolia Moldovei şi Bucovinei
Editura Doxologia
Iaşi, 2009

Scanned with OKEN Scanner

Coperta 1: - „Uşi împărăteşti" reprezentând Icoana *Bunei Vestiri*, Muzeul Mănăstirii Văratec, catalog, poz. 31
- Sfeşnic, Muzeul Mănăstirii Secu, catalog, poz. 37

Coperta 4: *Bedernită*, Muzeul Mănăstirii Vorona, catalog, poz. 55

Fotografii: Sorin Sebastian Duicu

DTP: Ioana Duicu

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
DUICU, SORIN SEBASTIAN
Mărturii de artă şi cultură ortodoxă din monumente reprezentative ale Arhiepiscopiei Iaşilor: sfintele mănăstiri Văratic, Bistrița, Secu, Pângărați şi Vorona: sec. XVI-XIX / Sorin Sebastian Duicu. - Iaşi: Doxologia, 2009
ISBN 978-606-8117-12-6

726.71(498.3)

Expoziţia „Mărturii de Artă şi Cultură Ortodoxă din monumente reprezentative ale Arhiepiscopiei Iaşilor: Sfintele Mănăstiri Văratic, Bistriţa, Secu, Pângăraţi şi Vorona. Sec. XVI-XIX" şi lucrarea cu acelaşi nume s-au materializat cu sprijinul nemijlocit al Înaltpreasfinţitului TEOFAN, Mitropolitul Modovei şi Bucovinei.

Editura Doxologia
ISBN 978-606-8117-12-6

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Cuvânt înainte

Între vetrele de credinţă şi cultură ortodoxă românească ce înnobilează trecutul şi prezentul Arhiepiscopiei Iaşilor, Mănăstirile Bistriţa, Pângăraţi, Secu şi Văratec din judeţul Neamţ precum şi Mănăstirea Vorona din judeţul Botoşani, ocupă un loc deosebit în patrimoniul spiritual al Moldovei. Aici sunt adăpostite mărturii documentare, istorice şi de artă eclezială ce amintesc de ilustre familii voievodale care au marcat istoria prin exemplele elocvente de împletire între cult şi cultură, credinţă vie şi artă pascală, din viaţa spirituală a poporului nostru. Este suficient să ne amintim de începuturile obştii monahale din Bistriţa moldavă, situată în timpul domniei lui Petru I Muşat, la sfârşitul secolului al XIV-lea, atunci când s-a ridicat aici o smerită bisericuţă de lemn, prin osteneala ieromonahului Pafnutie. Pe locul acesteia, Alexandru cel Bun va zidi – în 1402 – o frumoasă biserică de piatră pentru a-i fi loc de odihnă veşnică, lui şi familiei sale. La sfârşit de veac XV, în 1498, Sfântul Voievod Ştefan cel Mare îşi va înscrie numele printre ctitorii de la Bistriţa, ridicând aici o impunătoare clopotniţă cu paraclis. Îl urmează Petru Rareş, care, între anii 1541 – 1546, a refăcut zidul de incintă cu turnul de la intrare, unde a amenajat un mic paraclis cu hramul Sfântul Ierarh Nicolae, a refăcut casa domnească, a extins paraclisul din clopotniţa ridicată de Ştefan cel Mare, adăugându-i o navă susţinută de elegante arce de zid.

Nu departe de Mănăstirea Bistriţa, în apropierea actualei Mănăstiri Pângăraţi, în zilele lui Iliaş Voievod, fiul lui Alexandru cel Bun, s-a nevoit pentru început Cuviosul Simeon şi mai apoi, pe vremea Sfântului Ştefan cel Mare, Cuviosul Pangratie, care, se presupune, a fost unul din ucenicii Sfântului Nicodim de la Tismana, şi care în secolul al XV-lea a reorganizat monahismul în Moldova, întemeind aici marile mănăstiri Neamţ şi Bistriţa. Tot aici s-a nevoit la început de secol XVI şi Cuviosul Amfilohie. În anul 1560, evlaviosul domn Alexandru Lăpuşneanu a ridicat actuala biserică, sfinţită de către Mitropolitul Grigorie al Sucevei.

Peste culmile împădurite ale Văii Bistriţei, spre nord-est, alte două ctitorii stau mărturie asupra credinţei şi culturii ortodoxe: Mănăstirea Secu şi Mănăstirea Văratec. Prima dintre ele îşi are începutul în prima parte a secolului al XV-lea când, printre alte sihăstrii existente în jurul Mănăstirii Neamţ, apar Sihăstria Secului şi Schitul Zosima, care au durat până în anul 1602, când vornicul Nestor Ureche, tatăl cronicarului Grigore Ureche, ctitoreşte actuala biserică din zid închinată Sfântului Ioan Botezătorul. În apropierea acesteia, peste aproape un veac, a luat fiinţă în 1781-1785 Mănăstirea Văratec, prin osârdia maicii stareţe Olimpiada, la sfatul renumitului stareţ Paisie Velicikovski de la mănăstirea Neamţ şi cu binecuvântarea ierarhului Gavriil Calimachi, Mitropolitul Moldovei. Aproximativ în aceeaşi perioadă s-a format şi consolidat obştea monahală de la Mănăstirea Vorona (1749).

Acestea sunt câteva nume de ctitori de lăcaşuri sfinte ce adăpostesc mărturii de cult, credinţă şi cultură ortodoxă din Moldova propuse astăzi ca semne şi loc de odihnă şi restaurare a privirii pentru trecătorul simplu şi pelerinul aflat pe cale, sau ca obiect de cercetare sau studiu pentru specialişti.

Expoziţia intitulată "*Mărturii de Artă şi Cultură Ortodoxă din monumente reprezentative ale Arhiepiscopiei Iaşilor: Sfintele Mănăstiri Văratic, Bistriţa, Secu, Pângăraţi şi Vorona. Sec. XVI – XIX*", realizată în conlucrare cu Mitropolia Moldovei şi Bucovinei, cuprinde obiecte de cult, precum icoane, cărţi vechi şi rare, broderii, argintărie, elemente de sculptură, toate fiind necesare oficierii actului de cult.

Aceste exponate, dincolo de a fi mărturii smerite ale actului de ctitorie, ce reflectă în primul rând recunoştinţa, dragostea şi ascultarea faţă de Dumnezeu a ctitorilor sau donatorilor, respectul faţă de credinţa poporului drept credincios ortodox, sau dorinţa de pomenire a persoanelor şi a familiilor lor, ele reprezintă un recurs tainic la memorie şi la semnificaţia pentru care au fost create, dar şi un discurs nerostit despre frumuseţe.

Acest recurs la memorie şi frumuseţe este absolut necesar astăzi, într-o lume ce tinde tot mai mult a respinge Revelaţia şi în care totul este îndreptat către om, este necesar să ne amintim faptul că existenţa patrimoniului istoric, pe care îl deţinem şi care ne defineşte, se datorează unor oameni care s-au îndreptat mai întâi către Dumnezeu, nu spre sine ci spre Creator. Acest recurs la memorie şi frumuseţe este menit să amintească oamenilor de Creator şi de condiţia lor de a fi creatori, păstrători şi transmiţători de valori spirituale.

Nu este inutil de amintit faptul că în viziunea creatorilor din vechime operele de valoare nu se năşteau de dragul ideii de artă pentru artă, ci din dor după Dumnezeu. Arta reprezintă, în primul rând, un răspuns al vocaţiei asumate de a crea, dar şi un reflex al unei vieţi spirituale intense. Din această perspectivă operele de artă devin valori şi pot fi considerate mărturii, pentru că îl mărturisesc pe Hristos, mărturisesc Viaţa şi viaţa răscumpărată prin jertfa Lui. Iar cei care l-au mărturisit pe Hristos mai întâi au fost martirii.

De aceea se spune că sufletul tradiţiei creştine rămâne actul de martiraj, iar martiriul arată caracterul dinamic şi creator al credinţei exprimându-i deplina sfinţenie, aşa încât, în istorie, credinţa creştină rămâne confirmată de nevoinţa sfinţilor, suferinţa plină de har a martirilor şi de arta eclezială, izvorâtă din sfinţenie şi liturghie.

S-ar putea afirma fără greşeală că arta adevărată are o dimensiune pascală, este îndreptată spre destinul final al umanităţii, Învierea, pentru că se sprijină pe Adevărul ce dizolvă uitarea, pe Frumuseţea care izbăveşte lumea de întuneric, însingurare şi urât, pe Iubirea răstignită mai tare ca ura şi moartea.

Arta sacră hrăneşte mintea, vindecă sufletul, luminează şi transfigurează persoana în plenitudinea ei! În acest sens se poate înţelege de ce în mănăstiri din iubirea de frumos se naşte "Filocalia", pentru că însuşirea ascetică a iubirii pentru frumuseţea divină pe care Hristos ne-a descoperit-o, şi care lucrează în noi prin harul Sf. Duh, ne conduce spre transfigurare, rodind bunătate, iubire, frumuseţe. Din acest motiv, Sfinţii Părinţi nu numesc asceza ştiinţă, ci artă, adică o lucrare a cărei ţintă finală este contemplarea luminii necreate în Duhul Sfânt, adică recuperarea persoanei într-un plan superior existenţei mărginite.

Pavel Florenski defineşte frumuseţea sub această formă: "Adevărul manifestat înseamnă iubire. Iubirea împlinită înseamnă frumuseţe". Înţelegem de aici că frumuseţea este forma sensibilă, vizibilă, a binelui şi adevărului, este

Scanned with OKEN Scanner

siguranţa că trăim binele autentic şi adevărul fără echivoc. Se poate spune că binele despărţit de adevăr şi de frumuseţe este doar un sentiment confuz fără limpezime interioară; adevărul abstract este un cuvânt fără de putere şi lipsit de rost; iar în lipsa binelui şi a adevărului frumuseţea este un idol, o înşelare, o rătăcire, o căutare oarbă.

Prin urmare, înţelegem că arta sacră, ce se mărturiseşte singură în tăcere, este în primul rând reflexul unei vieţi spirituale ce se inspiră dintr-o artă subtilă, tainică, chemată să rodească prezenţa Duhului Sfânt în viaţa celor ce o creează şi o admiră. Suportul adevărat al artei se sprijină pe arta de a ţine seama de Duhul Sfânt, pe arta de a da ascultare Duhului Sfânt. În acest orizont, de adâncime şi interiorizare, creaţia artistică sacră, în special iconografia, ne prezintă oameni spiritualizaţi în care sălăşluieşte Duhul Sfânt. Iar cel pătruns de Duhul îl reaminteşte altora pe Dumnezeu, îl mărturiseşte pe Dumnezeu, devine un împărtăşitor de Dumnezeu, o povestire trăită a Lui. Cel plin de lumină şi de roadele Duhului Sfânt devine cale vie spre Tatăl, mărturie în adevăr, viaţă împlinită prin iubire.

Fie ca mărturiile de artă şi cultură ortodoxă, expuse în Muzeul Unirii din Iaşi, în lumina sfintei sărbători a Naşterii Mântuitorului, să reprezinte un prilej de descoperire personală a luminii celei înţelegătoare care ne locuieşte încă de la botez şi prin care trebuie făurită şi privită creaţia artistică !

Fie ca osteneala D-lui Sebastian Duicu, a Pr. Cristian Muraru şi a celorlalte persoane implicate în organizarea acestei expoziţii, să-şi primească răsplata aici şi Dincolo !

Fie ca aceste mărturii de artă şi cultură ortodoxă din ctitoriile moldave să-şi găsească mărturisitorii ei !

† TEOFAN
Arhiepiscopul Iaşilor,
Mitropolitul Moldovei şi Bucovinei

Scanned with OKEN Scanner

Să izbândim prin cele ale credinţei
sau
"Cuvente de Ajutoriu"

Moto:
"La région de Neamţu, en Moldavie,
est vue des plus belles de Roumanie"
I.D. Ştefănescu

Datorită îngăduinţei Înalt Prea Sfinţiei Sale, Înalt Prea Sfinţitului Teofan am putut să ridicăm ochii asupra unor alese vetre de credinţă strămoşească ale Arhiepiscopiei Iaşilor, binecuvântat pământ al Moldovei.

Poate mai mult ca oriunde, aceste locuri emană iubirea şi credinţa întru Domnul, exprimate de zidirile în sine, de sfintele odoare care le fac şi mai de nepreţuit, toate datorate în mare parte şi râvnei Părinţilor Ierarhi care au fost şi a celor care sunt. Cu înaltă încuviinţare, dar şi cu smerenie, ne-am putut apropia, nu doar pentru a vedea sau a ne închina, ci şi pentru a le putea cerceta şi fotografia, atât monumentele cât, mai ales, valorile deţinute.

Astfel, am stăruit în acest demers – nu atât de mult cât am fi dorit – la sfintele mănăstiri Văratic, Bistriţa, Secu, Pângăraţi şi Vorona.

Prima şi poate cea mai vestită dintre ctitorii este Bistriţa, cu hramul *Adormirea Maicii Domnului*, construită de voievodul "Alexandru Vodă cel Bătrân şi Bun" (1400 – 1432), aşa cum îl numeşte Grigore Ureche; este locul unde sfârşitul l-a surprins în timpul sărbătorilor de iarnă şi unde şi-a găsit şi locul de veci. Necropola a fost ocupată între alţii de Alexandru, fiul Voievodului Ştefan cel Mare şi Sfânt şi, probabil, de voievodul Ştefan Lăcustă (1538 – 1540), urmat de "doamna sa Cneajna". Ştefan cel Mare şi Sfânt, după înfrângerea regelui Poloniei, Ioan Albert, la Suceava şi Codrul Cosminului, în anul următor, în 1498, va ridica la NV de biserica mare, paraclisul *Sf. Ioan* de la Suceava şi un turn clopotniţă. Voievodul Petru Rareş (1527 – 1538; 1541 – 1546), fiul Marelui Ştefan, îşi respectă jurământul – când la sfârşitul primei domnii, în septembrie, a scăpat cu viaţă retrăgându-se de la Hotin la Mănăstirea Bistriţa, fiind urmărit de oastea lui Ştefan Lăcustă – reclădind-o în cea mai mare parte. Lucrările se vor termina după ce domnul îşi va găsi locul de veci la mănăstirea Probota – reconstruită de tatăl său – de doamna Elena Rareş şi de fii 1550.

Pisania din timpul voievodului Alexandru Lăpuşneanu (1552 – 1561; 1564 – 1568), fiul voievodului Bogdan III (1504 – 1517), deci nepot al Marelui Ştefan, ne semnalează (1554, 26 mai) că "s-a zidit această biserică", bineînţeles este vorba de remedierea unei distrugeri sau adăugire importantă.

Cronologic, despre ctitorul următoarei mănăstiri *Sfântul Mare Mucenic Dimitrie*, Grigore Ureche a consemnat maliţios în Letopiseţul său: "Mai apoi şi Pângăraţul au făcut (Alexandru Lăpuşneanu, după terminarea mănăstirii Slatina, sfinţită la 14 oct. 1558; într-un document din 4 aprilie 1560, voievodul o numeşte "noua noastră zidire"), mai mult de frică, decât de bunăvoie că de multe ori arătându-i-să în vis sfântul mucenic Dimitrie de-l îngroziia ca să-i facă biserică pre acel loc, s-au apucat cu toată osârdiia şi o au făcut".

"În zilele lui Vasile <Lupu> voievod (1634 – 1653), pan Dumitru Şoldan, mare vistiernic şi soţia lui Safta" au ctitorit, conform pisaniei, o eclisiarhie (sau eclisiarniţă, cu rol de tainiţă, unde se păstrau lucrurile de valoare), sfinţită la 11

Scanned with OKEN Scanner

sept. 1642, amplasată sub biserica voievodală. Arhimandritul Macarie o transformă în paraclis, în 1806, când primeşte hramul *Sfinţii Mihail şi Gavriil*, realizând astfel o raritate constructivă, două biserici suprapuse.

Mănăstirea Secu va prelua vatra unui fost schit, al lui Zosin, menţionat într-un document de danie al voievodului Petru Şchiopul (1582 – 1591), mai exact amplasat pe locul Bisericii *Naşterea Sfântului Ioan* din cimitir, construită în 1832.

Biserica mare care a preluat vechiul hram al schitului, *Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul*, a fost ctitorită de "Nistor Ureche Mare Vornic al Ţării de Jos şi doamna lui Mitrofana şi copii lui Vasile şi Grigore şi alţi ... şi s-a mântuit ... în anul 7110 ... octombrie 5" (1601); de fapt, lucrările au durat până la anul 1602. Mănăstirile de maici Văratic şi Vorona, fără a avea o existenţă multiseculară, s-au remarcat – privind prin prisma obiectivului nostru – prima ca deţinătoare a unui inegalabil, iar a doua ca păstrătoare a unor importante mărturii zonale.

Sfânta mănăstire Văratic s-a format pe vatra unei aşezări monahale deţinătoare în sec. al XVIII-lea a unei biserici de lemn, când, la începutul secolului următor se va ridica, prin osârdia obştii condusă de maica Olimpiada, cea de piatră.

Este vorba de biserica mare, cu hramul *Adormirea Maicii Domnului*, începută în 1808 şi terminată după mai multe intervenţii, aşa cum consemnează pisania, în 1841. Celelalte lăcaşuri, bisericile *Naşterea Sf. Ioan Botezătorul*, reconstruită în 1844 şi *Schimbarea la Faţă*, de asemenea, refăcută în 1847 "au avut ca ostenitoare pe maica stareţă", Efrosina Laz, aşa cum glăsuieşte pomelnicul vechi şi pisania celei din urmă.

Locul mănăstirii Vorona a fost marcat anterior de prezenţa tot a unei biserici de lemn, cu hramul *Naşterea Maicii Domnului*, ridicată de Sandu Ilie biv vel stolnic, şi înlocuită, în anul 1835, cu una din zid, prin osteneala părintelui arhimandrit Rafail, cel care îşi va continua lucrarea durând, în afara incintei, şi biserica *Sfântul Ierarh Nicolae*.

Despre biserica *Adormirea Maicii Domnului* avem mărturiile din 1793 că a fost ctitorită de acelaşi stolnic, răposat însă – tatăl ieromonahului Eftimie Canano, precum şi de Iordache Panaite paharnic, din Bălţăţeştii Basarabiei, continuatorul lucrărilor până la finalizare, în 1803.

Acestea sunt zidirile locurilor cărora ne-am adresat să ne releve din valorosul fond al patrimoniului ecleziastic ce îl deţin.

Multe sunt bunurile de sine ale locului, dar multe sunt venite din alte aşezăminte, nevoite să dea curs mişcării, de cele mai multe ori ostile, a respectivelor timpuri.

Astfel, între aceste ziduri primitoare şi ocrotitoare, bineînţeles datorită celor ce le slujeau şi care acum se bucură de o deosebită dăruire, s-au adunat adevărate tezaure ale credinţei noastre.

Cu siguranţă primul dintre aceste centre de iradiere l-a constituit fostul schit de maici Valea, cu hramul *Schimbarea la Faţă*, construit – se consideră – de voievodul Petru Rareş şi refăcut probabil după distrugerile din timpul lui Mihai Viteazu de voievodul Ieremia Movilă.

În urma cercetărilor finalizate în 1933, I. D. Ştefănescu a înregistrat în biserică 139 de icoane din care 34 au fost repictate grosolan, iar 105 sunt bine conservate, deţinând pictura originală. Cercetările care au urmat (în special valoroasele studii ale Marinei Ileana Sabados din 1993, 1994 şi 1997, consemnate în bibliografia fişelor din acest catalog) au dus la concluzia că mai pot fi identificate în biserică un număr de 58 de repere, reprezentând icoane şi alte piese, iar altele,

Scanned with OKEN Scanner

în special icoane, sunt aflate la Iaşi, Piatra Neamţ sau colecţiile mănăstirilor Bistriţa, Agapia şi Văratic. Această provenienţă deţine în special două valoroase fonduri: primul este rod al perioadei voievodului Petru Rareş, iar al doilea se datorează familiei Movileştilor, ctitorii, poate în primul rând, ai Sucevitei.

Un alt lăcaş de la care provin aceste icoane este tot ctitoria lui Petru Rareş de la Răşca (jud. Suceava) "care se zidi în anul 7050 (1542) luna mai 10 şi s-au sfârşit tot în acest an ...", aşa cum consemnează pisania, însă podoaba picturii , inclusiv a celei exterioare, o primim în timpul domniei celui de-al doilea fiu al său, Ştefan, prin pana – inclusiv cea subţire, aşa cum vom vedea şi în catalog – zugravului grec din insula Zachintos, Stamatelor Cotronas, în anul 1552.

Sugestivă este explicaţia existenţei unor obiecte aparţinătoare schitului *Sf. Nicolae* din Topolniţa sau Topoliţa, despre care există unele indicii că s-ar datora voievodului Petru Şchiopu (1574 – 1577; 1578 – 1579; 1582 – 1591) sau perioadei sale. Probabil, în anul 1790, când arhiepiscopul rus Ambrozie Serebrenicov, eparhiat al Ecaterinoslavului şi Paltavei, ajuns exarh al Mitropoliei Moldovei (1786 – 1792), vine la mănăstirea Piatra Neamţ şi hotărăşte ca obştea Topoliţei să se mute la Văratic.

Grăitoare sunt şi icoanele datorate unor zugravi din Ţara Românească, aşa cum este *Sf. Arhanghel Mihail*, venită din Oltenia, de la Topolniţa, probabila mănăstire a voievodului Radu I (1377 – 1383) unde, poate a ajuns de la emblematica ctitorie a lui Nicodim, Tismana (1375 – 1378), rectitorită de voievodul Radu cel Mare (1495 – 1508). Aşezăm lângă ea Deisisul semnat Pop Vlaicul din timpul voievodului Matei Basarab (1632 – 1654) – ambele ale mănăstirii Bistriţa – sau icoana *Arhanghelul Mihail*, făcută de Tihomir sau Tugomir, în anul 1651, a mănăstirii Văratic.

Nu putem să pierdem din vedere drumul timpului la mănăstirea Pângăraţi, pricinuitor de multă "pierzanie". Astfel, din 1872 până în 1916 a trebuit să funcţioneze ca penitenciar, iar între 1918 – 1823 "a devenit" o secţie a Sanatoriului TBC Bisericani.

Pe deplin justificat, această situaţie l-a determinat pe N. Iorga să reacţioneze dur, scriind (în Avântul, Piatra Neamţ, 29 oct. 1939) articolul *Încă o ruină în istorie şi artă sub ochii noştri nesimţitori*.

Anul 1960 i-a adus desfiinţarea când, în întregul ei a devenit Staţiune de Cercetare, fapt ce s-a perpetuat până în 1991, când a revenit la cele ale firii.

Numai o mică parte din valorosul fond a ajuns în grija altor mănăstiri, majoritatea au luat calea înstrăinării şi tot numai puţine dintre ele au putut să revină, când timpurile s-au normalizat – aşa cum s-a întâmplat şi cu întregul iconostas mare al egumenului Daniil, din 1779 – 1780, prezentat parţial în această expoziţie. Poate marea lovitură o primeşte în 1996, când o firmă de construcţii incompetentă şi iresponsabilă va provoca surparea turnului clopotniţă ridicat de voievodul Alexandru Lăpuşneanu.

Am considerat necesare aceste rânduri ca susţinătoare în a se înţelege poate mai bine relaţia: cursul istoriei – monument viaţa valorilor existente şi cu totală părere de rău, a celor iremediabil pierdute.

În sfârşit trebuie să-mi exprim consideraţia, şi pe această cale, că toţi truditorii acestui proiect de reprezentativă valoare culturală au dorit să-l facă mult de folos şi să-l înfăţişeze, citându-l pe Dosoftei "precum am putut mai frumos".

Dr. Sorin Sebastian Duicu

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

CATALOG

1. Icoană, "**SCHIMBAREA LA FAȚĂ**"
2/4 sec. XVI
96 x 46 x 3,5 cm; tempera şi foiță de aur pe grund; 1 blat; spațiul pictural incavat
În partea superioară, înconjurat de "Întreita Lumină Necreată" – prima, circulară, dublată de a doua în formă de elipsă, făcute din trei nuanțe de albastru-verzui, toate străbătute de raze de aur, se află Iisus Hristos. Este aşezat pe un vârf al muntelui Tabor, iar în stânga ține Sulul Legii; poartă un himation alb, iar nimbul cruciger marcat de oωN a primit şi un decor punctiform. Este încadrat în dreapta de proorocul Ilie – arată spre Mântuitor – îmbrăcat în chiton roşu şi himation albastru închis, iar în stânga de proorocul Moise – poartă un chiton albastru închis şi un maforion roşu deschis. Ambii au nimburile punctiforme, conturate în relief şi sunt aşezați pe câte un vârf al muntelui. Peste peisajul muntos, galben cafeniu, presărat cu copaci şi tufişuri, cele trei raze roşii ale Trinității sunt îndreptate, fiecare, către Petru, Ioan şi Iacov, toți căzuți la poalele muntelui. Primul, cu mâna stângă la ochi, este îmbrăcat în chiton violet închis şi himation cafeniu, al doilea, cu capul în jos (şi-a pierdut sandala stângă), poartă un chiton albastru închis şi un himation roşu cinabru şi ultimul, tot cu capul în jos, este îmbrăcat într-un himation albastru închis. Fondul pictural este de aur – se extinde şi pe ramă, conturată perimetral cu roşu. Denumirea scenei şi numele monogramate ale lui Iisus şi ale profeților sunt scrise cu roşu.
Mențiune: Scena nu include şi celelalte două ipostaze ale lui Iisus, când îndrumă ucenicii la urcare şi la coborâre.
Bibliografie: Matei 17, 1 – 13; Ştefănescu, *Râşca – Văleni*, p. 588; Ştefănescu, *Icoane de artă*, p. 596; Sabados, *Din nou*, p. 10, 21 – 23, il. 18; Efremov, *Icoane româneşti*, p. 206, cat. 83 şi p. 91 – 92, il. 156.
• Provine de la Bis. de lemn a fostului Schit Văleni – Piatra

Neamț, jud. Neamț, transferată la mănăstirea Văratic, ulterior la Palatul Mitropolitan Iaşi, Inv. 23;

2. Icoană, "S<FÂN>T<UL> NICOLAE"
2/4 sec. XVI
92 x 45 x 3 cm; tempera şi foiță de aur pe grund, maruflaj parțial; un blat, spațiul pictural incavat şi cantul stâng ranforsat ulterior cu 3 tiplii
Amplasat în partea centrală, Sfântul este prezentat în picioare, cu dreapta binecuvântează, iar în stânga, prin vestem, ține o Evanghelie cu decor şi striații de aur. Este îmbrăcat în straie arhiereşti: stihar alb cu manşete roşii, epitrahil roşu-cărămiziu cu motive geometrice, polistavrion cu cruci roşii şi cafenii, iar omoforul are cruci tot cafenii pe un fond ocru cu linii roşii. Nimbul în relief sugerează rizaua, decorat cu motive vegetale meandrate şi conturat exterior cu o linie roşie. În partea superioară, în colțul drept se află Iisus, cu dreapta binecuvântează, iar cu stânga ține, prin vestem, Evanghelia. Poartă chiton roşu-cărămiziu, himation cafeniu; nimbul este cruciger marcat de monograma ωoN, iar Evanghelia este de culoare roşie. În colțul stâng se află Maica Domnului îmbrăcată în maforion grena şi întinde Sfântului un omofor alb cu cruci negre. Ambii sunt reprezentați mi-corps. Fondul pictural este verde închis în treimea inferioară, iar diferența, ca şi rama, conturată pe margine cu roşu, de aur. Titlul, ca şi numele monogramate, sunt scrise cu roşu, pe fond de aur.
Bibliografie: Ştefănescu, *Tâmpla şi icoanele*, p. 497 – 498, il. 3; Sabados, *La peinture*, p. 63 şi il. 43, p. 69, poz. 8; *Arta din Moldova*, p. 52 şi 53 cu il.; Efremov, *Icoane românești*, p. 206, poz. 84 şi p. 92, il. 157 (imaginea este inversată).
• Icoana provine de la Biserica de lemn a fostului Schit Vânători - Piatra Neamț, jud. Neamț
• Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 4450 / MZ 202; Com. Agapia, jud. Neamț

Scanned with OKEN Scanner

3. Icoană, "**ÎNVIEREA LUI IISUS HRISTOS**", **Coborârea la Limb**

2/4 sec. XVI

36,3 – 36,7 x 28,6 – 28,9 x 2,8 – 3,2 cm; tempera şi foiță de aur pe grund; 1 blat, spațiul pictural incavat, fără punți antitorsionale

Central, Iisus Hristos, cu nimb cruciger, întors puțin spre dreapta, îmbrăcat în chiton cafeniu şi himation cărămiziu, susține cu dreapta pe Adam îmbrăcat în himation verde cu degradeuri albe, iar în stânga ține un rotulus. În partea dreaptă, Eva îmbrăcată într-un maforion roşu carmin, întinde mâinile către Mântuitor. În acelaşi timp Iisus calcă în picioare Porțile Iadului, lângă care se află lacăte şi chei. El este flancat în dreapta de Sf. Ioan Botezătorul care îl arată lui David şi altor împărați; toți au nimburi de aur, iar în stânga vedem pe Iona, Isaia, Ieremia şi dreptul Abel. Fundalul se compune din munți cafenii cu trei vârfuri, profilați pe fond de aur, ca şi rama, conturată exterior cu roşu.

Bibliografie: I Petru 3, 19; Nepublicată; Sabados, *Din nou*, p. 31, cat. 53 (o semnalează repictată)

- Icoana provine de la Biserica de lemn a fostului Schit Văleni - Piatra Neamț, jud. Neamț
- Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 2288 / MZ 115; Com. Agapia, jud. Neamț

4. Icoană, "**ÎNĂLȚAREA DOMNULUI**"

2/4 sec. XVI

35,6 x 28,2 x 2,4 cm; tempera şi foiță de aur; un blat, spațiul pictural incavat, cu rama profilată diferențiat, grunduire față – verso.

În partea superioară, în gloria a două lumini necreate, Iisus cu dreapta binecuvântează, iar în stânga ține un rotulus; are nimb cruciger şi himation oranj. Este susținut de arhanghelii Rafail şi Uriil, în zbor; vestemul şi aripile le sunt dominate de cromatica verde şi roşu. În partea inferioară, pe fundal de munte, central, Maica Domnului cu mâna dreaptă coborâtă, arată, la fel şi cu stânga semi-ridicată; poartă o stola albastru-verzui, cu manşete roşii (precum încălțările) şi maforion grena. În spate se disting arhanghelii Mihail şi Gavriil, îmbrăcați în himatioane galbene,

Scanned with OKEN Scanner

bordate inferior cu roşu. Sunt flancaţi de 6 + 5 bărbaţi galileeni care privesc şi întind mâinile uimiţi; unul ţine un rotulus, trei au himatioanele verzi, doi le au galbene şi unul îl are roşu. Cerul este de aur, ca şi rama, conturată exterior cu roşu. Titulatura icoanei, în slavonă, ca şi numele monogramate ale Mântuitorului şi al Mamei Sale sunt scrise cu roşu.

Bibliografie: Faptele Apostolilor 1, 9 – 11; Stefănescu, *Râşca-Văleni*, p. 579 – 580, il. XXV; Sabados, *Iconografie şi stil*, p. 52, il. 26; Sabados, *La peinture*, p. 52, il. 32; Sabados, *Din nou*, p. 6 şi 8, il. 4; Efremov, *Icoane româneşti*, p. 204, cat. 78 şi p. 90, il. 151 (imaginea este inversată)

- Icoana provine de la Biserica de lemn a fostului Schit Văleni – Piatra Neamţ, jud. Neamţ
- Deţinător: Măn. Bistriţa, Muzeu; Inv. 370; Com. Viişoara, jud. Neamţ

5. Icoană, **Maica Domnului cu Pruncul – Hodighitria**

2/4 sec. XVI

59,7 x 39,7 x 3 – 3,4 cm; tempera şi foiţă de aur pe grund; două blaturi, fără punţi antitorsionale; ulterior, a primit 4 tiplii de ranforsare în cantul stâng

Central, reprezentată bust, Maica Domnului cu mâna stângă ţine Pruncul, iar cu dreapta îndrumă. Peste stola verde cu galon roşu-auriu, poartă un maforion maro cărămiziu, cu linii de fald, negre şi linii de contur de aur. Iisus cu dreapta binecuvântează, iar în stânga ţine un rotulus alb. Poartă chiton verde şi himation roşu carmin. Contururile exterioare ale nimburilor de aur sunt roşii, ca şi crucea nimbului Pruncului marcată de monograma ωoN. Carnaţia este realizată în tonuri cafenii, cu dispunerea culorilor deschise peste cele închise. Fondul pictural este cafeniu, ca şi rama, pe exterior cu contur roşu. Numele monogramate sunt scrise cu negru.

Bibliografie: Sabados, *La peinture*, p. 40 şi 42, il. 13 şi p. 69, poz. 7; *Arta din Moldova*, p. 50, il. 51

- Icoana provine de la Biserica de lemn a fostului Schit Vânători - Piatra Neamţ, jud. Neamţ
- Deţinător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. MZ 201; Com. Agapia, jud. Neamţ

Scanned with OKEN Scanner

6. Icoană, "**SCHIMBAREA LA FAȚĂ**"
1527 – 1538 (?)
92,2 x 71,5 x 2,5 cm; tempera şi foiță de aur pe grund şi maruflaj; două blaturi, spațiul pictural incavat, două punți antitorsionale semiîngropate tăiate în "codă de rândunică", grunduite şi pe verso

În partea superioară, pe vârful Muntelui Tabor, deasupra a trei terase (prezentate în tonuri cafenii), cu pomi şi formații florale, în trei glorii tratate în culorile albastru, gri-verde, galben-verzui şi cu striații de aur, se află Iisus, înconjurat de o mandorlă roşie, tot cu striații din aur. Cu dreapta binecuvântează, iar în stânga ține Sulul Legii; poartă un himation alb, este flancat de proorocii Ilie (denumit ILIA), în dreapta şi de Moise, în stânga, fiecare aşezați tot pe un vârf al Taborului, ambele de culoare galben-cafenie. Primul este cu dreapta întinsă către Mântuitor, poartă un chiton oranj cu striații de aur şi un himation cafeniu deschis. Proorocul Moise citeşte din Tablele Legii; poartă un chiton verde cu striații de aur şi un himation cafeniu. La baza vârfului central, în dreapta, Iisus este înfățişat a doua oară, îndrumă pe Ioan, Iacov şi Petru. Are loc astfel îndemnul Tatălui: "Acesta este Fiul Meu Cel Iubit întru carele am binevoit: de Acesta să ascultați", fapt ce i-a speriat pe cei trei. Sunt înfățişați căzuți, pe prima treaptă a muntelui, cu lumina Taborului izvorâtă din Trinitate îndreptată către fiecare (de la dreapta la stânga): Petru, îngenunchiat, ridică mâinile, iar Ioan şi Iacov sunt căzuți cu capul în jos. Ei poartă himationuri în culorile cafeniu, roşu şi roşu-cafeniu. În stânga vârfului central, Iisus, reprezentat a treia oară, îi îndeamnă pe Petru, Iacov şi Ioan: "Vedenia aceasta să n-o spuneți nimănui până când Fiul omului va învia din morți". Fondul pictural de aur se extinde şi pe ramă, conturată în exterior cu roşu.

Bibliografie: Matei 17, 1 – 13; Ştefănescu, *Râşca – Văleni*, p. 577 – 579, il. XXIII; Ştefănescu, *Comoara de artă*, p. 11 – 12; Iorga, *ținutul Neamțului*, p. 4; Ştefănescu, *Icoane de artă*, p. 592 – 593; Ştefănescu, *Iconografia*, p. 99 – 101; Nicolescu, *Icoane vechi*, p. 25, cat. 9 şi il. 8; Costea, *Ieremia Movilă*, p. 82 – 83 şi il. 6; Sabados, *Din nou*, p. 30, cat. 45; Efremov, *Icoane româneşti*, p. 201, cat. 67 şi p. 83 – 84, il. 135.

- Icoana provine de la Biserica de lemn a fostului Schit Văleni -

Scanned with OKEN Scanner

Piatra Neamț, jud. Neamț
• Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. MZ 128; Com. Agapia, jud. Neamț

7. Icoană, **Deisis**, între apostoli
1527 – 1538 (?)
93 x 72 x 2,7 cm; tempera şi foiță de aur pe grund şi maruflaj; două blaturi grunduite şi pe verso, două punți antitorsionale, semiîngropate în "coadă de rândunică". Spațiul pictural incavat, are părțile laterale ale ramei mult mai late
Central, Iisus cu dreapta binecuvântează, în stânga* ține Evanghelia închisă, de culoare roşu-carmin şi cu striații de aur. Poartă un chiton roşu închis cu latus clavus roşu carmin, bordat la gât cu galon şi presărat pe întreaga suprafață cu flori stilizate, din aur, peste care are un himation verde. Nimbul cruciger, decorat fitomorf, monogramat ωoN este în relief şi sugerează rizaua. În dreptul umerilor, tot mi-corps se află Intercesorii, cu mâinile întinse către Mântuitor. În dreapta se află Maica Domnului îmbrăcată în maforion roşu închis, iar în stânga Sf. Ioan Botezătorul, care poartă un chiton roşu, cu flori de aur şi himation verde-cafeniu. Pe rama dreaptă sunt reprezentați apostolii: Petru, Ioan, Luca, Simion, Iacob (?) şi Toma, iar în stânga: Pavel, Matei, Marcu, Andrei, Bartolomeu (?) şi Filip; numele (apud Efremov) sunt greu lizibile sau ilizibile. Fondul pictural şi rama, conturată exterior cu roşu, sunt de aur. Se remarcă că şi apostolii sunt reprezentați bust.
* O repictare ulterioară a malformat ambele mâini.
Bibliografie: Ştefănescu, *Râşca – Văleni*, p. 595 – 596, il. XXI; Iorga, *Veche artă*, p. 14, il. 10; Ştefănescu, *Comoară de artă*, p. 10; Iorga, *ținutul Neamțului*, p. 6, *Monumente istorice bisericeşti*, p. 346, il. 370, Ştefănescu, *Icoane de artă*, p. 591 – 592; Sabados, *Iconografia*, p. 30, il. 9 şi p. 31, Efremov, *Icoane româneşti*, p. 200, poz. 65 şi p. 83, il. 133.
• Icoana provine de la Biserica de lemn a fostului Schit Văleni, Piatra Neamț, jud. Neamț
• Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. MZ 129; Com. Agapia, jud. Neamț

Scanned with OKEN Scanner

8. Icoană, **Maica Domnului cu Pruncul – Hodighitria,** între profeți

1527 – 1538 (?)

92,3 x 71,5 x 2,5 cm; tempera şi foiță de aur pe grund şi maruflaj, 2 blaturi grunduite şi pe verso; 2 punți antitorsionale semi-îngropate în "coadă de rândunică". Spațiul pictural este incavat, cu părțile laterale ale ramei mult mai late.

Central, Maica Domnului ține pe mâna stângă Pruncul, iar cu dreapta îndrumă. Poartă o stola albastră, la gât cu galon de aur cu caboşoane şi un maforion brun-roşcat, de asemenea, cu galon de aur, decorat cu ciucuri şi motive florale; pe el sunt prezente cele trei semne simbolice, tot de aur. Mâna dreaptă a primit două inele şi o brățară cu pietre, iar în dreptul umerilor au fost aplicate două falere decorate geometric stilizat şi cu caboşoane. Aceste accesorii (Ştefănescu, *Icoane de artă*) anunță o tradiție georgiană şi bizantină. Iisus cu dreapta binecuvântează, în stânga ține un rotulus şi poartă un himation roşu cărămiziu cu striații de aur; nimbul este cruciger, marcat de monograma ωoN, în relief, decorat cu motive fitomorfe, de aur. În colțurile superioare sunt redați Arhanghelul Mihail – cu himation albastru şi Arhanghelul Gavriil – cu himation roşu-carmin; ambii au aripile cafenii cu striații de aur şi întind mâinile prin vestem, rugându-se. Lateralele sunt ocupate de profeți, în dreapta se află: Aaron (?), Solomon, Zaharia, Ieseu, Daniil şi Iacob, iar în stânga: Moise, David, Ilie, Iona, Isaia şi Miheia; numele sunt greu lizibile sau ilizibile (apud Ştefănescu şi Efremov). Fiecare din ei poartă un filacter, iar vestemul este în cromatica albastru – roşu. Nimburile au contururile trasate în grund iar numele sunt scrise cu roşu pe fondul de aur.

Mențiune: Mâinile Maicii Domnului şi ale Pruncului Iisus, ulterior, au fost repictate grosolan.

Bibliografie: Ştefănescu, *Râşca – Văleni*, p. 576 şi pl. XXII; Iorga, *ținutul Neamțului*, p. 7; Ştefănescu, *Icoane de artă*, p. 591 – 592; Drăguț, *Arta românească I*, p. 283 şi il.; Sabados, *Iconografia temei*, p. 31, p. 30, il. 9; Efremov, *Icoane românești*, p. 200, poz. 66 şi p. 83, il. 134

- Icoana provine de la Biserica de lemn a fostului Schit Văleni - Piatra Neamț, jud. Neamț
- Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. MZ 130; Com. Agapia, jud. Neamț

Scanned with OKEN Scanner

9. Icoană, **Maica Domnului cu Pruncul – Hodighitria, numită "Cipriota"**

1541 – 1546 (?)

107 x 76,5 x 2,5 cm; tempera şi foiță de argint aurită pe grund; maruflaj; 3 blaturi legate în bride "cozi de rândunică"; 2 punți antitorsionale semiîngropate, tăiate idem

Maica Domnului ține pe mâna stângă pe Iisus Prunc, iar cu dreapta îndrumă, exprimând astfel, promisiunea mântuirii. Poartă o bonetă verde cu pliuri conturate în alb şi o stola albastră cu manşete duble, roşu-carmin. Maforionul se caracterizează prin bitonalitatea faldurilor, în cromatica roşu-cărămiziu şi negru, cu galon de aur, al cărui efect este amplificat de cruci şi ciucuri; cele trei stele simbolice sunt şi ele prezente. Iisus Emanuel, care se tâlcuieşte "cu noi este Dumnezeu", înfățişat înainte de întrupare, cu dreapta binecuvântează, iar în stânga ține un rotulus. Poartă un chiton verde, cu accente albe, himation roşu carmin cu striații de aur, iar în picioare, sandale. În partea superioară, Sfinții Arhangheli reprezentați bust, sunt orientați către mijloc: Mihail, în dreapta, cu aripile cafenii, îmbrăcat în chiton verde şi himation roşu, iar Gavriil, în stânga, cu chiton roşu şi himation albastru şi cu aripile tot roşii – ambii țin mâinile întinse prin vestem, arătând. Fondul pictural se compune dintr-o horbotă vegetală stucată şi acoperită cu foiță de aur. Numele personajelor, monogramate, sunt cuprinse în cartuşe, iar nimburile de aur au dublu contur incizat; al lui Iisus este cruciger.

Mențiuni:

1. A fost restaurată în anul 1972 şi "corectată" substanțial în 2003 – 2005.

2. Din informație bibliografică nesusținută documentar, ni se relevă că Vasile Lupu, în 1647, o oferă mitropolitului Varlaam. În perioada 1647 – 1718 a stat în biserica *Sf. Nicolae*, din cetatea Neamțului, supusă canonic, din 1646, de Vasile Lupu, mănăstirii Secu. În anul 1718, când cetatea Neamț a fost arsă de turci, în timpul lui Mihail Racoviță, obiectele de valoare ajung la Secu, icoana fiind dusă în biserica schitului Sfântului Nifon până în anul 1758, când este adusă în biserica cimitirului aceleiaşi mănăstiri, pentru ca în anul 1896, să fie aşezată în biserica mare. La 20 iulie 1879, icoana fusese ferecată în argint,

Scanned with OKEN Scanner

de boierul Nicolae Albu şi soţia sa Maria, din Piatra Neamţ.
Bibliografie: Zidaru, *Cipriota*; Câmpanu, *Mânăstirea Secu*, p. 33 (apud. Udişteanu Arhimandrit, manuscris); Efremov, *Icoane româneşti*, p. 89.
• Deţinător: Măn. Secu, Muzeu; Inv. 135; com. Vânători, jud. Neamţ

10. Icoană, "**COBORÂREA LUI HRISTOS**" **<în mormânt>, Iisus Împărat al Slavei*, Plângerea, Pietà**
jumătatea sec. XVI
35,7 x 27,3 – 4 x 2,5 cm; tempera şi foiţă de aur pe grund; un blat, spaţiul pictura incavat, grunduit şi pe verso
Toate personajele acestei "opere de expresivă sobrietate" sunt reprezentate bust. În partea centrală Iisus abordat frontal, în picioare, în sarcofag, cu mâinile semi-încrucişate, are capul uşor întors spre dreapta, marcat de pătrunderile lăncii şi a piroanelor, cu ochii închişi exprimă resemnare. În partea superioară a Crucii Răstignirii, poziţionată în spate, de culoare verde, se află inscripţia, în slavonă, cu alb: "IMPĂRATUL SLAVEI"; este scrisă, de asemenea, titulatura icoanei, tot în slavonă, dar cu litere roşii. În colţurile superioare, parţial depăşind câmpul pictural, doi îngeri cu vestemul şi aripile dominate de culorile verde şi roşu, duc câte o mână la faţă, prin himation – sugerează ştergerea lacrimilor. Fundalul, ocupat în partea mediană de componente arhitecturale, realizate în culoarea dominantă verde, se completează superior printr-un fond de aur care se răsfrânge şi pe ramă. Maica Domnului şi Iisus au numele scrise în monogramă, cu roşu, în câmp, iar toate nimburile sunt de aur, cel al Fiului, cruciger.
* "Nu te tângui pentru Mine, Maică, văzându-mă în groapă pe Mine, fiul tău ..." (Cântarea a IX-a, Sâmbăta Mare, *Triod*, Bucureşti, 1970, p. 660)
Bibliografie: Ştefănescu, *Răşca-Văleni*, p. 584 şi il. XXIX; Ştefănescu, *Icoane de artă*, p. 594 – 595; Theodorescu, il. 31; Sabados, *Din nou*, p. 11, 12, 17; Nicolescu, *Icoane vechi*, p. 27, poz. 20, il. 28 – 29; Efremov, *Icoane româneşti*, p. 204 – 205, cat. 79 şi p. 90, il. 152.
• Icoana provine de la Biserica de lemn a fostului Schit Văleni –

Scanned with OKEN Scanner

Piatra Neamț, jud. Neamț
• Deținător: Măn. Bistrița, Muzeu; Inv. 372; Com. Viișoara, jud. Neamț

11. Icoană, **Sfinții Arhangheli Mihail şi Gavriil**
circa 1554 (?); Zugrav: Stamatelos Kotronas din insula grecească Zakintos (?)
100 x 76,5 x 3 cm; tempera şi foiță de aur pe grund; două blaturi, două punți antitorsionale îngropate, tăiate în "coadă de rândunică", grunduite față – verso; cantul stâng ranforsat ulterior cu trei tiplii. Spațiul pictural incavat are în relief şi cele două nimburi.
Sfinții sunt reprezentați în picioare, cu fețele abordate frontal, iar corpurile uşor torsionate către mijloc. Arhanghelul Mihail ține în dreapta un disc alb marcat de monograma X<ristos>, iar în stânga o lance. Poartă o tunică roşie cu loros cafeniu decorat cu perle şi caboşoane, iar pe umeri are o mantie lungă prinsă la piept, de culoare albastră, cu interiorul decorat cu motive geometrice, în cromatica alb – negru*. Arhanghelul Gavriil ține un disc similar, cu mâna stângă, iar lancea cu dreapta; poartă o tunică lungă, gri – verde, cu loros similar şi o mantie roşie prinsă la piept cu o agrafă crucigeră; interiorul este decorat cu aceleaşi motive geometrice, dar pe fond cafeniu. Ambele perechi de aripi, de culoare roşu-cafeniu au striații verticale de aur. Nimburile au primit un decor fitomorf stilizat şi aurit (sunt distruse în cea mai mare parte). Central, superior, într-o "deschidere" de cer albastru cu stele albe, Iisus, bust, îmbrăcat cu hiton oranj (pentru a putea fi redat s-a realizat un decupaj în ramă), binecuvântează cu ambele mâini. Se mai poate identifica fondul verde în partea inferioară şi de aur în cea superioară, cu extindere pe ramă – conturată pe exterior cu roşu.
* De semnalat identitatea cu intradosul mantiei Sfântului Gheorghe din Muzeul Mănăstirii Pângărați
Bibliografie: Ştefănescu, *Râşca – Văleni*, p. 564, pl. XIV; Ul<l>ea, *Autorul*, p. 169 (şi de această dată elevată argumentare); Sabados, *La peinture*, p. 58 – 59 şi il. 40 (originea consideratului zugrav explică diferența de datare); Efremov, *Icoane românești*, p. 203 – 204, cat. 76 şi p. 89, 91, il. 148

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

- Icoana provine de la Mănăstirea Râşca, jud. Suceava
- Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 2290 / MZ 125; Com. Agapia, jud. Neamț

12. Icoană, **<SFÂNTUL NICOLAE> "REPEDE DE AJUTOR"** circa 1554 (?); Zugrav: Stamatelos Kotronas din insula grecească Zakintos (?)
109,5 x 77,2 x 3,5 cm; tempera şi foiță de aur pe grund; două blaturi, spațiul pictural incavat, grunduite şi pe verso, cu nimbul în relief, 2 punți antitorsionale semiîngropate în "coadă de rândunică"
Sfântul este abordat frontal, cu dreapta binecuvântează, iar cu stânga ține la piept Evanghelia (se mai vede doar colțul stâng). Poartă un polistavrion cu cruci albe pe fond albastru închis, la gât cu galon portocaliu marcat de striații de aur; deasupra are omoforul alb cu cruci negre. Impresionează tratarea carnației feței, valorată de la nuanțe de brun la cele de ocru, precum şi modelarea părului capului şi a bărbii. Nimbul a primit ca decor un vrej fitomorf modelat în stuc; de remarcat că rama, în partea superioară are un decupeu pentru a-i face loc. Deasupra umerilor, în dreapta, se află Iisus care cu dreapta binecuvântează, iar cu stânga ține Evanghelia prin himationul albastru purtat peste chitonul roşu-cărămiziu. În partea stângă, Maica Domnului îmbrăcată într-un maforion cărămiziu, întinde Sfântului un omofor alb cu cruci negre. Toate cele trei personaje sunt mi-corps. În suprafețele ramelor laterale, duble, se află 6 + 6 episcopi (se mai păstrează 10), după cum urmează: în dreapta: ilizibil, Atanasie, Haralambie, Spiridon, Ignatie, lipsă; iar în stânga: ilizibil, Grigorie (?), Chiril, Sofronie, ilizibil, lipsă, (apud. Ştefănescu, *Râşca – Văleni* şi Efremov, *Icoane românești*). Fondul pictural este de aur, iar marginea exterioară a ramei, roşie.
Bibliografie: Ştefănescu, *Râşca – Văleni*, p. 561 – 564 şi pl. XV, XVI; Ştefănescu, *Tâmpla şi icoanele*, p. 497, 498; Nicolescu, *Arta*, p. 300; Nicolescu, *Icoane vechi*, p. 23, cat. 1 şi il. 2, 3; Sabados, *La peinture*, p. 58 – 59 şi il. 39 (originea consideratului zugrav explică diferența de datare); Efremov, *Icoane românești*, p. 203, poz. 75, p. 88 – 89, 91, il. 147, 149.

Scanned with OKEN Scanner

• Icoana provine de la Mănăstirea Râşca, jud. Suceava
• Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 2688 / MZ 126; Com. Agapia, jud. Neamț

13. Icoană, **Sf. Mucenic Dimitrie**
fragment de frescă extrasă
1560 (?); ctitor voievodul Alexandru Lăpuşneanu (1552 – 1561)
h = 78 cm, l = 80 cm, montată pe suport de lemn: h = 87 cm, l = 100 cm
Sfântul este reprezentat bust, aşezat pe un jeț cu spătarul înalt, semicircular, de culoare cafenie. În mâna stângă ține o lance, iar în dreapta, probabil, un chrysorrapis. Carnația este tratată în tonuri de cafeniu, de la închis spre deschis, cu accente; ochii sunt căprui, iar părul cafeniu închis. Nimbul este auriu, cu conturul exterior cafeniu deschis şi grena. Poartă o tunică cu mâneci lungi, maro, sub o tunică verde, cu motive fitomorfe stilizate, ambele galonate la gât. În spatele jețului sunt doi îngeri (?) care se prosternează. Fondul pictural este realizat în tonuri de verde – albastru.
Bibliografie: Bîrzu, p. 70 şi album
• Proveniență: este icoana de hram a bisericii mănăstirii Pângărați
• Deținător: Măn. Pângărați, Muzeu; Inv. 50; com. Pângărați, jud. Neamț

14. Icoană, "**ARHA<N>G<HELUL> M<IHAIL>**
3/4 sec. XVI (?); Zugravul: Dobromir cel Tânăr din Târgovişte (?), cel care în anul 1564 a pictat pronaosul bisericii Măn. Tismana (Gorj)
98,8 x 72,7 x cca. 3 cm; tempera şi foiță de aur pe grund; două blaturi; două punți antitorsionale, semiîngropate (a doua, ulterioară), spațiul pictural incavat, cu dublă ramă, lată
În plan central, bust, Sfântul este reprezentat frontal. Cu dreapta ține sabia ridicată, iar cu stânga, teaca. Fizionomia impresionează prin proporții, penetrația privirii, carnația cu valorațiile care evoluează de la oliv către ocru-deschis şi roz; părul cafeniu are cărare pe mijloc şi este strâns la spate. Poartă o

dalmatică albastră, o lorică musculoasă de piele cu accesorii metalice* gri şi solzi galbeni cafenii, iar pe umeri are un paludamentum roşu. Aripile cafenii au accente gri şi striaţii aurii. Fondul pictural, de aur, se extinde pe rama conturată pe exterior cu roşu. Numele Sfântului este scris în slavonă cu roşu.
* Asemănare cu a Sfântului Gheorghe din icoana aflată în muzeul Mân. Pângăraţi
Menţiune: Pe verso etichetă cu textul: "Comisiunea Monumentelor Istorice. Nr. 588"
Bibliografie: Drăghiceanu, *Catalogul* p. 53, nr. 442, poz. 588; o datează la "*mijlocul veacului al XVII-lea*"; Sabatos, *La peinture*, p. 41 şi 42, il. 14; Efremov, *Icoane româneşti*, p. 184, cat. 15, p. 44 text şi il. 38
- Icoana provine de la Măn. Topolniţa (Mehedinţi)
- Deţinător: Măn. Bistriţa, Muzeu; Inv. 362; Com. Viişoara, jud. Neamţ

15. Icoană, **Deisis**, cu apostoli
1596 (?); Zugravi Ion şi Sofronie de la Suceviţa (?)
80 x 55 x 3,5 cm; tempera şi foiţă de aur pe grund; blatul are spaţiul pictural incavat, cu nimbul în relief; grunduit şi pe verso Iisus, abordat frontal, aşezat pe un jeţ amplu, cărămiziu, (pe două perne una roşie şi una verde) cu un spătar alb-cafeniu, cu dreapta binecuvântează, iar cu stânga ţine Evanghelia închisă (are legătura roşie şi caboşoane). Poartă un chiton cărămiziu cu latus clavus roşu şi un himation albastru, cu nuanţe verzi. Nimbul a primit un decor fitomorf, stilizat, în grund (distrus în cea mai mare parte). În spatele spătarului, în dreapta, se află Maica Domnului, îmbrăcată într-un maforion roşu, iar în stânga Sf. Ioan, în himation cafeniu; ambii înfăţişaţi mi-corps, sunt întorşi şi arată către Mântuitor. Scena este conturată de o ramă în torsadă, aurită, dublată pe laterale pentru a crea spaţiu celor 6 + 6 apostoli. Aceştia, mi-corps, şi tot cu nimburi de aur conturate exterior prin trasare în grund sunt, în dreapta: Petru, Matei, Marcu, Simon (?), Bartolomeu (?), Filip (?), iar în stânga: Pavel, Ioan, Luca, Andrei, Iacob (?) şi Toma (?), (apud Efremov). Toţi sunt orientaţi către interior, au culorile dominante ale vestemului albastru – roşu şi ţin Evanghelii sau

Scanned with OKEN Scanner

rotulusuri. Numele, în slavonă, sunt scrise cu negru pe fondurile picturale ocru-gălbui.
Bibliografie: Iorga, *ținutul Neamțului*, p. 14; il. 9; Efremov, *Două icoane*, Efremov, *Ion și Sofronie, Istoria artelor II*, p. 142; Sabados, *Iconografia*, p. 30 – 31, il. 10; Costea, *Ieremia Movilă*, p. 88; Efremov, *Icoane românești*, p. 209; poz. 93 și p. 99, il. 168
• Deținător: Măn. Pângărați, Muzeu; Inv. 71 / 4; Com. Pângărați, jud. Neamț

16. Icoană, **Maica Domnului cu Pruncul**, între profeți
1596 (?); Zugravi: Ion și Sofronie de la Sucevița (?)
81 x 54,8 x 3,4 cm; tempera și foiță de aur pe grund; blatul are spațiul pictural incavat, cu nimburile în relief, grunduit și pe verso.
Maica Domnului, îmbrăcată în stola albastră-verzui, cu mânșete roșii și într-un maforion roșu-cărămiziu cu contururile faldurilor spre negru, stă pe un jeț (cu două perne – roșie și verde) amplu, roșu-cărămiziu, cu lateralele spătarului și partea superioară aurite; ține la piept, în poziție așezat, Pruncul. Acesta, îmbrăcat în himation roșu carmin, cu dreapta binecuvântează, iar în stânga ține rotulusul Sfintelor Scripturi. Nimburile, de aur, au decorul modelat în stuc, imitând rizalele; a lui Iisus este cruciger, marcat de monograma oωN, iar al Maicii Domnului cuprinde o succesiune de cercuri aplatizate cu flori crucigere integrate. În partea superioară, în mi-corps, arhanghelul Mihail, poziționat în dreapta (chiton albastru și himation roșu) și Gavriil, în stânga (chiton roșu și himation albastru), ambii poartă Pecetea Domnului. În spațiile din dublura ramelor laterale, compuse dintr-o torsadă aurită, sunt înfățișați, tot mi-corps, profeții; au vestemul dominat de cromatica roșu – albastru, cu nimburile de aur, conturate exterior în roșu și țin filactere. Aceștia, 6 + 6, sunt, în dreapta: Moise, David, Ieremia, Zaharia, Ezechil și Ghedeon (?); iar în stânga: Ilie, Solomon, Baia (?), Daniil, Miheia și Iacob (apud. Efremov). Numele sunt scrise în slavonă, cu negru, pe fonduri picturale cafenii.
Bibliografie: Iorga, *ținutul Neamțului*, p. 8, il. 12 și p. 14; Efermov, *Două icoane*; Efremov, *Ion și Sofronie; Istoria artelor II*, p. 142; Nicolescu, *Icoane vechi*, p. 28 – 29, cat. 26 și il. 38 (detaliu);

Scanned with OKEN Scanner

Costea, *Ieremia Movilă*, p. 88, il. 31; Efremov, *Icoane româneşti*, p. 209, poz. 94, p. 99 şi il. 169.
• Deținător: Măn. Pângărați, Muzeu; Inv. 49 / 22; Com. Pângărați, jud. Neamț

17. Icoană, "**SFÂNTUL GHEORGHE**",
marele mucenic, purtătorul de biruință
1596 (?)
Zugravi: Ioan şi Sofronie de la Suceviţa (?)
80 x 35,5 x 3,2 cm; tempera şi foiță de aur (parțial) pe grund, spațiul pictural incavat; blatul, fără punți antitorsionale, grunduit şi pe verso
În plan central, Sfântul, în picioare, reprezentat tânăr, imberb, cu părul castaniu, buclat, are capul întors spre stânga. Ține cu mâna dreaptă sabia scoasă din teacă, iar cu stânga o sprijină. Este îmbrăcat militar, poartă o tunică 3/4 albastră, lorică de piele, cu elemente metalice şi lambrechini; pantalonii sunt cafenii-gălbui, încălțările şi jambierele oranj, iar pe umeri poartă o manta roşie cu interiorul decorat cu motive geometrice în cromatica alb – negru*. Nimbul, inițial de aur, este galben, cu conturul exterior roşu – urmăreşte trasarea în grund. Fondul pictural este verde în treimea inferioară, iar superior galben – cafeniu. Rama torsadată este aurită, dublată pe exterior cu roşu.
* de semnalat identitatea cu motivele decorative ale intradosului mantiilor sfinților arhangheli din icoana de la Văratic dar şi asemănarea loricăi cu a arhanghelului Mihail de la Bistrița.
Mențiune: Mănăstirea Pângărați a mai avut o icoană similară, Sfântul Dimitrie, dispărută post semnalarea N. Iorga, op. cit.
Bibliografie: Iorga, *ținutul Neamțului*, p. 3, il. 5; Efremov, *Două icoane*, Efremov, *Ion şi Sofronie*, Sabados, *Iconografie şi stil*, p. 50, il. 14; Costea, *Ieremia Movilă*, p. 88; Efremov, *Icoane româneşti*, p. 209, cat. 95 şi p. 100, il. 170
• Deținător: Măn. Pângărați, Muzeu; Inv. 3; com. Pângărați, jud. Neamț

Scanned with OKEN Scanner

18. Icoană, **Deisis**
componentă centrală a unui triptic, posibil şi pomelnic
4/4 sec. XVI (?)
176 x 44,6 x 1,5 + 3,5 cm; tempera şi foiță de aur pe grund; 1 blat, grunduit şi pe verso, fără punți antitorsionale. Câmpul pictural central este incavat.
Iisus este aşezat pe jeț, cu dreapta binecuvântează, iar în stânga ține o Evanghelie deschisă, pe genunchi; barba o are castanie, iar părul mai închis. Poartă un chiton roşu-cărămiziu cu latus clavus de aur şi himation verde cu accente albe şi negre. În partea dreaptă, Maica Domnului reprezentată integral întinde mâinile a rugă către Iisus – poartă o stola verde cu galon roşu-auriu. În stânga, Sfântul Ioan reprezentat tot integral are aceeaşi gestică; poartă chiton verde cu accente alb – negre şi himation cafeniu. În spatele spătarului jețului (cu o formă atipică, de culoare maro) se află busturile a doi îngeri îmbrăcați în himatioane roşii cu galon de aur. În partea superioară a arcadei trilobate, în dreapta, regele David, prooroc şi psalmist, învârstă, ține un filacter; opus, fiul său, înțeleptul rege Solomon are aceeaşi gestică. Ambii poartă coroane deschise, himatioane albastre cu lorosuri roşii-aurii. Superior lor, în spațiul dintre trei rozete sculptate sunt pictați doi serafimi în culorile roşu – verde. Toate nimburile de aur au contururile exterioare incizate, al lui Iisus, cruciger, deține monograma ωoN. Câmpul central are fundalul, în sfertul inferior, maro, iar cel superior, de aur. Suprafața incavată, cât şi frontispiciul dețin rame incavate, sculptate în torsadă şi aurite.
Bibliografie: Iorga, *ținutul Neamțului*, p. 2, poz. 3, p. 9 şi 13
• Deținător: Măn. Pângărați, Muzeu; Inv. 37; com. Pângărați, jud. Neamț

19. Icoană, **Tronul Hetimasiei**
4/4 sec. XVI (?)
43 x 33 x 2,5 cm; tempera (cu repictări şi curățiri improprii) pe grund (inițial şi foiță de aur); un blat, câmpul pictural incavat
În partea superioară, într-o glorie compusă din trei nuanțe de albastru, gri şi galben, susținută de doi îngeri, se află Iisus Hristos, îmbrăcat într-un himation oranj, binecuvântează cu

Scanned with OKEN Scanner

ambele mâini. În partea dreaptă se află Maica Domnului şi arhanghelul Mihail, iar în stânga Sf. Ioan şi arhanghelul Gavriil. Compoziția centrală, Tronul Hetimasiei, conține un taburet cafeniu-gălbui, cu un acoperământ parțial, pe care se află Evanghelia, închisă, străjuită superior de doi serafimi. În dreapta şi în stânga vedem câte un grup de sfinți şi sfinte, care, în două grupuri mai mari, se repetă în prim plan.

Bibliografie: Psalmii 7, 7 – 8; Apocalipsa 20, 12; Ştefănescu, *Râşca – Văleni*; p. 587; Ştefănescu, *Comoara de artă*, p. 20; Sabados, *Iconografie şi stil*, p. 48 – 49, il. 6; Sabados, *Din nou*, p. 23, il. 19, p. 31, cat. 50; Sabados, *Iconografia*, p. 39, il. 25 şi p. 40; Efremov, *Icoane româneşti*, p. 207, cat. 89 şi p. 95, il. 163.

- Icoana provine de la Biserica de lemn a fostului Schit Văleni, Piatra Neamț, jud. Neamț
- Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 2654 / MZ 204; Com. Agapia, jud. Neamț

20. Icoană, "**ÎNVIEREA LUI HRISTOS**" – **Coborârea la Limb**
1595 – 1606 (?)
41,5 x 34,5 x 2,5 cm; tempera şi foiță de aur pe grund (față – verso) şi maruflaj; un blat, o punte antitorsională mediană, în "coadă de rândunică", semiîngropată. Câmpul pictural este incavat, cu rama dublu-profilată.

Central, Iisus, înconjurat de mandorla marcată de striații de aur, este orientat către dreapta, portă himation roşu, de asemenea, cu striații de aur şi ține cu mâna stângă pe Adam (mâna dreaptă nu este redată), care este îngenunchiat şi poartă un chiton roşu sub un himation verde. În spate, Eva, îmbrăcată într-un maforion roşu, ține mâinile întinse a rugă. În aceeaşi parte se mai găsesc şi alte personaje vechi-testamentare, toți fără nimb, lângă care, conform Erminiei, nu întâlnim şi pe Sf. Ioan Botezătorul. În spatele Mântuitorului se găsesc regii şi proorocii David şi Solomon (poartă coroane, au partea inferioară a tunicilor albastre şi încălțările de culoare roşie). Însoțit de proorocii Iona, Isaia, Ieremia şi Dreptul Abel – se văd fizionomiile doar la doi dintre ei. Scena se desfăşoară la intrarea în Iad, unde Iisus calcă în picioare porțile, lângă care se văd lacăte şi chei. Central-superior, pe un cer de aur, între două

Scanned with OKEN Scanner

formațiuni muntoase, zboară doi îngeri. Titlul icoanei, în slavonă, şi monogramele sunt scrise cu roşu. Rama este de aur, cu extremitățile conturate cu roşu – grena.
Bibliografie: I Petru 1 – 3, 9; Nicodim, p. 232 – 241; Ştefănescu, *Râşca-Văleni*, p. 579 – 580, il. XXIV; Ştefănescu, *Icoane de artă*, p. 593; Ştefănescu, *Iconografia*, p. 131 – 135; Sabados, *Din nou*, p. 8, il. 3; Efremov, *Icoane româneşti*, p. 205, cat. 80 şi p. 91, il. 153.
• Icoana provine de la Biserica de lemn a fostului schit Văleni – Piatra Neamț, jud. Neamț
• Deținător: Măn. Bistrița, Muzeu; Inv. 369; Com. Viişoara, jud. Neamț

21. Icoană, "**ÎNĂLȚAREA SFINTEI CRUCI**"
1613; Gligorea Zugravul
40,8 x 31,2 x 2,2 – 4 cm; tempera pe grund; un blat cu spațiul pictural incavat.
În plan central, abordat frontal, supradimensionat, Macarie I, Patriarhul Ierusalimului (314 – 333), este îmbrăcat în stihar gălbui, epitrahil ocru-deschis, cu motive decorative roşii, bederniță cu serafimi, polistavrion cu cruci roşii în pătrate cafenii şi omofor alb cu cruci maro. Cu ambele mâini ridică deasupra capului, arătând mulțimii Crucea Răstignirii, de culoare roşie şi cu obişnuitele monograme, în alb. În prim plan, patriarhul este flancat de împăratul Constantin şi de mama sa Elena, înfățişați fără nimburi, cu mâinile întinse, îşi exprimă venerarea. Împăratul poartă un divitision roşu, cu loros cafeniu perlat, iar împărăteasa are acelaşi vesmânt verde cu accente albe; au coroane roşii, de asemenea, perlate. Scena mai cuprinde 2 episcopi şi 4 personaje – unul este diacon şi ține prin himation un chivot. Fundalul este, inferior, verde, iar superior se află componente de arhitectură ale Ierusalimului, completate de un cer roşu. Rama ocru, conturată exterior cu roşu, este afectată inscripției în slavonă, cu negru: "ÎNĂLȚAREA CINSTITEI ŞI DĂTĂTOAREI DE VIAȚĂ CRUCI ÎN ZILELE BINE-CINSTITORULUI ŞI DE HRISTOS IUBITORUL IOAN ŞTEFAN VOIEVOD. ACEASTĂ ICOANĂ A FOST FĂCUTĂ DE SALOMIIA ÎN ANUL 7121 (1613), LUNA MARTIE 10 ZILE, A SCRIS GLIGOREA ZUGRAVUL"*

Scanned with OKEN Scanner

* vv. Ştefan II Tomşa (1611 – 1615)
Bibliografia: Ştefănescu, *Râşca – Văleni*, p. 585; Ştefănescu, *Icoane de artă*, p. 595; *Istoria Artelor II*, p. 142; Ştefănescu, *Arta feudală – Iconografie*, fără p.; Drăguţ, *Arta românească*, p. 380; Nicolescu, *Moştenirea*, p. 78, il. 86; Sabados, *Din nou*, p. 10, 16, 18, il. 13; Efremov, *Icoane româneşti*, p. 212, cat. 103 şi p. 104, il. 180

- Icoana provine de la Biserica de lemn a fostului schit Văleni – Piatra Neamţ, jud. Neamţ
- Deţinător Măn. Bistriţa, Muzeu; Inv. 373; Com. Viişoara, jud. Neamţ

22. Icoană, **Maica Domnului cu Pruncul – Glicofilusa**
1/4 sec. XVII
46,5 x 32,5 x 2,8 cm; tempera şi foiţă de aur pe grund (pe revers, valorat în brun); un blat, spaţiile picturale incavate.
În câmpul central, Maica Domnului, bust, cu dreapta susţine Pruncul, iar cu stânga îl sprijină de umăr. Poartă un maforion roşu închis, marcat de stelele simbolice şi de un galon de aur, cu ciucuri. Iisus, cu faţa lipită de a mamei, cu dreapta binecuvântează, iar în stânga are un rotulus. Poartă chiton verde închis şi himation cărămiziu; blicurile de pe faţa Maicii Domnului evidenţiază liniile de contur, accentuându-i severitatea. Nimburile în relief, decorate cu elemente vegetale stilizate, sugerează rizalele. Câmpul, cu acelaşi modelaj fitomorf, este întrerupt de cartuşe circulare destinate monogramelor numelor. Rama este în torsadă şi se închide superior în acoladă, în vârful căruia susţine un medalion circular, tot în torsadă, în care este înfăţişată Sfânta Mahramă (nimbul cruciger are monograma, ωON), flancată de arhanghelii Mihail şi Gavriil. În exteriorul celei de a doua acolade, în colţurile superioare se află, tot în medalioane circulare simple, 1 + 1 serafimi, cu aripile roşii. Pe lateralele icoanei propriu-zise a Maicii Domnului se află 4 + 4 sfinţi, de asemenea, înfăţişaţi mi-corps. În dreapta: Ioan Botezătorul, proorocul Ilie, Teodor Stratilat şi Vasile cel Mare; iar în partea stângă: apostolul Petru, Moise, Teodor Tiron (?) şi Nicolae.
Bibliografie: Ştefănescu, *Râşca – Văleni*, p. 581 şi il. XXVI; Theodorescu, *Bistriţa*, il. 13; Nicolescu, *Icoane vechi*, p. 29, cat. 27,

Scanned with OKEN Scanner

il. 34; Ştefănescu, *Arta feudală*, fără p. sau cat.; Efremov, *Icoane româneşti*, p. 210, cat. 98 şi p. 102, il. 175.

- Atelier Moldova (?)
- Deținător Măn. Bistrița, Muzeu; Inv. 375; Com. Viişoara, jud. Neamț

23. Icoană,
"SF<ĂNTA> PREA CUVIOASĂ PARASCHEVA"
1/4 sec. XVII
50 x 38 x 2,8 cm; tempera şi foiță de aur pe grund; un blat cu spațiul pictural incavat, cu o punte antitorsională semiîngropată în "coadă de rândunică", grunduit şi pe verso.
În partea centrală, Sfânta stă aşezată pe două perne, pe un jeț amplu (cu culoarea dominantă roşu cărămiziu), şi are picioarele aşezate pe un subpedum. În mâna dreaptă ține o cruce albă de martir, iar arhanghelii Mihail şi Gavriil, mi-corps, în zbor, îi aşează pe cap coroana, roşie, cu caboşoane şi perle. Poartă o bonetă şi o stola gălbui-verzuie cu manşete roşii şi un maforion cafeniu-deschis, cu liniile faldurilor negre, bordat cu aur. Pe rama mai lată şi plată, în 3/4 superior, sunt înfățişate, tot în mi-corps: în dreapta se află Sf. Chiriachia cu coroană, Sf. Drosis (Drosia) cu coroană, Sf. Varvara, Sf. Melahia (Melania ?) cu coroană, iar în stânga Sf. Aerna (Irina ?), Sf. Fevronia, Sf. Xenia şi Maria Egipteanca (singura care nu are cruce de martir). În partea superioară rama devine semicirculară şi se îngustează pentru a mări câmpul pictural, verde în partea inferioară şi de aur în cea superioară; rama este, în continuare, de aur, având conturul exterior cu roşu. Numele sfintei se află în două cartuşe care îi încadrează capul, iar în partea inferioară se află inscripția de danie: "RUGA ROABEI LUI DUMNEZEU FROSINA ŞI COPILU ŞI MARIA", în slavonă, cu alb; amplasată într-un cartuş gri-verde. Celelalte nume sunt scrise cu roşu pe fondul de aur.
Bibliografie: Ştefănescu, *Icoane de artă*, p. 585; *Arta din Moldova*, p. 68 – 69; Efremov, *Icoane româneşti*, p. 207, poz. 88 şi p. 94, il. 162

- Icoana provine de la Biserica de lemn a fostului schit Văleni – Piatra Neamț, jud. Neamț

Scanned with OKEN Scanner

• Deținător Măn. Bistrița, Muzeu; Inv. 371; Com. Viișoara, jud. Neamț

24. Icoană,

"COBORÂREA LUI HRISTOS" <DE PE CRUCE>

1/4 sec. XVII

39,7 x 33,5 – 34,3 x 2,5 cm; tempera pe grund; un blat, spațiu pictural incavat, grunduit şi pe verso

Compoziția deplasată la stânga față de axul central este marcată de Crucea Răstignirii cu trei transversale, de culoare maro-roşcat. Iisus cu un pagnus peste şolduri, are bustul aplecat în față, în urma desfacerii piroanelor de la mâini de către Iosif din Arimateea. Acesta, îmbrăcat în chiton roşu şi himation albastru, urcat pe o scară sprijinită de Cruce, îl susține pe Iisus cu mâna stângă. Pe un scaun-taburet, Maica Domnului, îmbrăcată într-o stola albastru închis şi un maforion cafeniu-roşcat, cu obrazul lipit de al Fiului, îl susține de spate şi de piept. Mâna stângă a lui Iisus este sărutată de Sf. Apostol Ioan – poartă chiton albastru închis şi himation roşu – iar mâna dreaptă este sărutată de Maria Magdalena – îmbrăcată în stola roşie şi maforion albastru-închis. În jur se mai află trei mironosițe cuprinse de durere. În partea de jos, Nicodim scoate cu cleştele piroanele care au fost bătute în picioare. Poartă un chiton albastru închis şi un himation roşu cafeniu. Fundalul, în zona mediană, este ocupat de zidurile crenelate ale Ierusalimului – de culoare roşu-cafeniu şi cafeniu, iar pământul şi cerul sunt tratate în tonuri de albastru închis. În partea superioară, Crucea este flancată de Soare şi Lună, antropomorfizate, tratate în culorile roşu, respectiv galben. Numele scenei, în slavonă, este scris cu galben, aşa cum este şi rama, conturată pe marginea exterioară cu o linie roşie.

Bibliografie: Ioan 19, 39 – 40; Efremov, *Icoane românești*, p. 212 – 213, cat. 106 şi il. 183

• Icoana provine de la Biserica de lemn a fostului Schit Văleni - Piatra Neamț, jud. Neamț

• Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 2658 / MZ 205; Com. Agapia, jud. Neamț

Scanned with OKEN Scanner

25. Icoană, "**<SFINȚII> CONSTANTIN ÎMPĂRAT <ŞI MAMA SA ELENA> ILEANÎ**"

1/4 sec. XVII

35 x 28,6 x 2 cm; tempera şi foiță de aur pe grund; un blat, spațiul pictural incavat, rama se compune, prin incizare, dintr-o succesiune de fusarole

Central, este redată Crucea Răstignirii, cu trei transversale, a inscripției, în partea superioară, a brațelor, supradimensionată şi a picioarelor, oblică. Este de culoare cafenie, împodobită cu caboşoane roşii, albastre şi cu perle. Este susținută cu dreapta de împărăteasa Elena şi cu stânga de fiul ei, Constantin; cu celelalte mâini, ei arată către Cruce. Sunt îmbrăcați în divitision roşu-carmin, Elena, şi maro-violaceu, Constantin; ambele împodobite cu galoane compuse din formații florale şi cu loros, bogat decorate cu caboşoane şi perle. Coroanele deschise au acelaşi decor. Fondul pictural este de aur în partea inferioară, ca şi rama, în semitorsadă, tratată romboidal stilizat prin excizare, bordată pe exterior cu roşu; în 3/4 superior, este de aur, însă, ulterior, repictată în verde. Numele personajelor sunt scrise în slavonă, cu roşu.

Bibliografie: Viețile – Mai, p. 395 – 404; Ştefănescu, *Râşca – Văleni*, p. 586 – 587 şi il. XXXIII; Ştefănescu, *Comoara*, p. 19; Ştefănescu, *Icoane de artă*, p. 595; Sabados, *Din nou*, p. 91 şi p. 30 poz. 47; *Arta din Moldova*, p. 96 şi p. 95 cu il.; Efremov, *Icoane româneşti*, p. 210, poz. 96 şi p. 99, 100, poz. 171.

• Icoana provine de la Biserica de lemn a fostului Schit Vânători, Piatra Neamț, jud. Neamț

• Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 2268 / MZ 116; Com. Agapia, jud. Neamț

26. Icoană, "**SF<ÂN>TA PARASCHIVI<A>**"

1/4 sec. XVII

33,5 x 26,3 x 2,6 cm; tempera şi foiță de aur pe grund (şi pe verso), maruflaj; un blat, spațiul pictural incavat, dublă ramă.

În plan central, Sfânta, reprezentată integral, abordată frontal, cu dreapta ține o cruce a patimilor, roşie, iar palma stângă o întinde în față. Gestica se raportează la reprezentarea cunoscută încă din sec. IX, "Maica Domnului cu palmele în dreptul

Scanned with OKEN Scanner

pieptului". Poartă o stola verde cu pliuri negre şi albe, manşetele fiind de aur şi un maforion cărămiziu cu striații fine de aur. Se sesizează specificitatea proporției cap – corp, o caracteristică a perioadei Movileştilor. Un înger în mi-corps, îmbrăcat în chiton roşu, cu dreapta îi aşează pe cap o coroană amplă, deschisă, roşie, cu perle, la care se vede strălucirea aurului, iar cu stânga ține pe umăr un chrysorrapis cruciger. Fondul pictural este verde în partea inferioară şi de aur în cea superioară, aşa cum este şi primul volum al ramei; al doilea, roşu, primeşte pe latura inferioară inscripția de danie, cu negru, în slavonă: "RUGA ROBULUI LUI DUMNEZEU <ANA>ST<AS>IE (?) FIUL POPII PROCOP"

Bibliografie: Ştefănescu, *Râşca – Văleni*, p. 588; Ştefănescu, *Icoane de artă*, p. 595; Sabados, *Din nou*, p. 25 şi il. 21

- Icoana provine de la Biserica de lemn a fostului schit Văleni – Piatra Neamț, jud. Neamț
- Deținător Măn. Bistrița, Muzeu; Inv. 368; Com. Viişoara, jud. Neamț

27. Icoană, "**ISUS HRISTOS O PANTOCRATOR**"; în realitate **DEISIS***

1632 – 1634 (anii de domnie ai voievodului Țării Româneşti Matei Basarab)

Zugrav: Pop Vlaicul

76,5 x 56,8 x 2,8 cm; tempera şi foiță de aur pe grund şi maruflaj; două blaturi, două punți antitorsionale inversate, semiîngropate, grunduite față – verso

În plan central, Iisus reprezentat bust, cu dreapta binecuvântează, iar în stânga ține Evanghelia ferecată, de culoare roşie cu striați şi accente de aur, cu perle şi caboşoane; nimbul este cruciger (marcat ωoN). Carnația este cafenie, tratată în suprapuneri de la închis spre deschis, către alb. Ochii şi părul sunt de culoare cafeniu închis, buzele roşu-carmin. Este îmbrăcat în chiton grena, cu galon de aur brodat la gât şi manşete, iar umărul drept este marcat de latus clavus cu aceleaşi motive pe fond de aur. Himationul gri-deschis deține accente negre şi albe. În partea superioară, în dreapta, Maica Domnului, bust, întoarsă spre stânga, întinde mâinile către fiu;

Scanned with OKEN Scanner

poartă maforion roşu-grena. În stânga, simetric, tot bust, Sf. Ioan repetă gestica; poartă chiton şi himation verzi cu accente albe şi negre. Întregul fond pictural este de aur. Scena şi numele monogramate sunt scrise cu roşu pe fondul de aur, în slavonă. Rama este, de asemenea, de aur, cu conturul exterior roşu. În partea inferioară a bustului Mântuitorului se află inscripția de danie (păstrată parțial), în alb, cu caractere chirilice: "... A FĂCUT-O IER<O>MONA<H>U IGNATIE EGUMEN<UL> OT ... ÎN ZILELE ... MATE<I> VOE<VOD> ... IUNIE 8 ZILE ... PIS<AH> (zugrav) POP VLAICUL"

* reprezentarea este asemănătoare, aproape de identitate cu icoana din Biserica fostului Schit Brădet, comuna Brăduleț, jud. Argeş, zugrăvită de Stoica din Târgovişte în 1615 – 1616; vezi şi Efremov, *Icoana românească*, p. 186, cat. 23 şi p. 50, il. 48

Bibliografie: *Istoria artelor II*, p. 143; Efremov, *Matei Basarab*, p. 476 – 477; Efremov, *Icoane româneşti*, p. 189, cat. 33 şi p. 55, il. 69.

- Atelier Țara Românească
- Deținător: Măn. Bistrița, Muzeu; Inv. 361; Com. Viişoara, jud. Neamț

28. Icoană, **Sfântul Arhanghel Mihail**

1651; Zugrav: Tihomir (Tugomir), Țara Românească

98 x 72,7 x 2,7 + 1,5 cm – rama; tempera şi foiță de aur pe grund; 2 blaturi; spațiu pictural incavat; 2 punți antitorsionale poziționate în acelaşi sens, semiîngropate în "coadă de rândunică"; ramă baghetă (inferior şi superior lipsă)

Central, în picioare, Arhanghelul cu dreapta ține sabia ridicată, iar în stânga teaca. Privirea îi este severă, ochii căprui, părul cafeniu închis; nimbul este de aur cu două contururi imprimate în grund, negre, pe exterior. Poartă o tunică 3/4 cafenie, sub una mai scurtă verde cu solzi în partea inferioară şi o lorică verde cu lambrechin cafeniu, marcată de o bandă maro în cruce, perlată pe margine. Mai poartă pantaloni mulați de culoare verde şi cizme maro, iar pe umeri are o mantie lungă de culoare roşu carmin. Aripile sunt semideschise, de culoare cafeniu închis cu accente ce sugerează penajul. Arhanghelul calcă în picioare pe "împăratul cel rău"; acesta, la pământ, cu coroană de aur, este îmbrăcat în verde şi înfăşurat într-o mantie de culoare roşu

Scanned with OKEN Scanner

cărămiziu şi cafeniu deschis. Fondul pictural, în 3/4 superior este de aur şi prezintă un decor fitomorf stilizat, incizat în grund, iar în partea inferioară este verde închis. Prima ramă lată este de aur, iar a doua, din baghetă aplicată, este verde. Inscripția este amplasată pe rama superioară: "ARHANGHELE CU MILA LUI DUMNEZEU MINUNATULE MIHAILE ÎMPĂRAT ... AMIN" pe fondul pictural verde, în partea dreaptă: "ACEASTĂ ICOANĂ AU FĂCUT-O ŞI ÎNFRUMUSEȚAT-O OAMENII DIN CRÂCOMII (CRĂCĂUANI): GAVRILAŞ VĂTĂMAN, SIMION STARLEȚ, MIHAILĂ, EFRIM CROITOR, IGNATIE, SÂNGELE LUI AVÂND A LUI ... SAVA, CO<N>STANTIN, COSTIN VĂTĂMANU, ANA ...", în partea stângă: "ACEASTĂ ICOANĂ S-A SCRIS (ZUGRĂVIT) ÎN ZILELE LUI IO VASILIE VOIEVOD DOMNUL ȚĂRII MOLDOVEI* LUNA AUGUST 11 ZILE ÎN ANUL 7159 (1651)"; pe rama inferioară: "ACEASTĂ ICOANĂ S-A SCRIS ŞI AVÂND ÎN ACEASTĂ LUME PE TIHOMIR (TUGOMIR ?) ... ZUGRAVUL DIN ȚARA MUNTENEASCĂ" (multe greşeli şi dezacorduri, înțelesuri aproximative)

*vv. Vasile Lupu (1634 – 1653)

Bibliografie: Iorga, *ținutul Neamțului*, p. 13 – 14, il. 21; Lovinescu, *Incantația*, p. 14

- Icoana provine de la Biserica de lemn a fostului Schit Văleni - Piatra Neamț, jud. Neamț
- Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 2270 / MZ 020; Com. Agapia, jud. Neamț

29. Icoană, "**ÎNĂLȚAREA DOMNULUI**"

2/4 sec. XVII

cca. 41 x 28,5 x 2,2 cm; tempera pe grund; un blat grunduit față – verso; spațiu pictural este incavat.

În partea superioară, într-o glorie, compusă din trei cercuri circumscrise, de culoare verde închis, verde şi verde-gălbui, Iisus cu dreapta binecuvântează, iar în stânga ține un rotulus; poartă un chiton roşu, iar nimbul cruciger este monogramat oωN, cu roşu, ca şi conturul exterior. Este susținut de îngerii Rafail şi Uriil, îmbrăcați în chitonuri gri – albastre şi himatioane roşii şi maro. În partea inferioară, central, Maica Domnului

Scanned with OKEN Scanner

Orantă este îmbrăcată în stola verde, cu manşete roşii, maforion cafeniu şi are încălțări tot roşii. Arhanghelii Mihail şi Gavriil, poziționați în spate, purtând himatioane roşii, arată spre Mântuitor. În lateralele scenei se găsesc 3 + 3 bărbați galileeni, care, şi ei, cu mâinile întinse, arată; vestemul este dominat de culorile: cafeniu, verde, roşu şi albastru, în diverse tonalități. Scena se proiectează pe un fundal de munți, cu un cer galben, culoare care se extinde şi pe jumătate de ramă, cealaltă fiind cafenie.

Bibliografie: Luca, 24, 50 – 51; Faptele Apostolilor 2, 1 – 4; Efremov, *Icoane româneşti*, p. 212, cat. 105 şi p. 105, il. 182.

- Atelier Moldova
- Deținător: Măn. Bistrița, Muzeu; Inv. 366; Com. Viişoara, jud. Neamț

30. Icoană,
„SF<Â>NTU<L> M<U>CE<NIC> GHEORGHE"
<18>75; Zugrav: "MK"
66 x 44 x 2,4 cm; tempera şi foiță de aur pe grund; două blaturi, două punți antitorsionale, semiîngropate invers

În plan central, Sfântul, abordat din profil dreapta, torsionat, călare pe un cal alb cu harnaşament de aur, decorat cu motive decorative fitomorfe şi geometrice şi cu şaua roşie, cu flori. Sfântul poartă o tunică verde, 3/4, un pieptar de luptă, de aceeaşi culoare, cu lambrechin de aur. Mai poartă pantaloni mulați, maro, jambiere roşii şi cizme cafenii, cu motive geometrice. Pe umăr are o mantie în cromatica roşu-cărămiziu, cu flori, iar acoperământul capului este roşu cu galon de aur, peste care se află o coroană închisă, verde; nimbul este de aur. În fața Sfântului se află fata împăratului care poartă o stola verde şi o tunică 3/4, roşie decorată cu galoane de aur; pe cap are o coroană, tot de aur. În partea superioară, Sfântul este flancat, în dreapta de un nor din care iese mâna Tatălui, iar în stânga se află Soarele. Balaurul reprezintă pe Belzebut (scris greşit), are o înfățişare cu totul insolită, hilară.

Bibliografie: Bîrzu, *Pângărați*, p. 72.

- Provine din Adjud, jud. Vrancea, donată de preotul Vasile Strat

Scanned with OKEN Scanner

• Deținător: Măn. Pângărați, Muzeu; Inv. 31; com. Pângărați, jud. Neamț

31. Uşi împărăteşti, "**BUNA VESTIRE**"
2/4 sec. XVI
100 x 65 x 3 cm; tempera şi foiță de aur pe grund; canaturile se compun din 1 + 1 blaturi, fiecare cu spațiul pictura incavat
În partea stângă, Sfânta Fecioară, în semiprofil, orientată către trimisul Domnului, stă aşezată pe un taburet şi cu picioarele pe un subpedum. Este uimită de veste, ridică mâna dreaptă, iar stânga o ține pe genunchi. Poartă o stola verde cu accente mai deschise, cu manşete oranj şi un maforion roşu-cărămiziu, cu valorații mai deschise şi falduri cu accente mai închise, spre negru. Din cer se pogoară sub formă de rază întreită Sfântul Duh. Pe canatul drept, Arhanghelul Gavriil, în profil dreapta, cu piciorul stâng elansat (influență orientală), în timp ce comunică vestea, o binecuvântează pe Fecioară; în stânga ține un chrysorrapis cruciger de culoare roşie, semn al misiunii sale. Poartă un chiton roşu cu latus clavus de aur, ca semn al vestitorului venirii pe lume a "Împăratului Lumii" şi himation verde. Aripile roşii au striații de aur, iar la bază sunt verzi, tot cu striații, dar albe. Fondul pictural este verde în partea inferioară, continuat cu aur, inclusiv pe rame, marcate marginal de contururi roşii. Fondul pictural este ocupat în cea mai mare parte de arhitectura (bazilica) din Nazaret. Nimburile de aur, în relief, au primit un decor fitomorf diferențiat. Numele scenei, în slavonă, este scris cu roşu. Zugravul a realizat cu deosebită pricepere carnația şi relația corpului cu modelajul vestimentației.
Bibliografie: Luca 1, 23 – 38; Ştefănescu, *Iconografia artei*, p. 90 – 92; Sabados, *La peinture*, p. 50, p. 49, il 26 şi p. 70, poz. 16; *Arta din Moldova*, p. 46 şi 49 cu il.; Efremov, *Icoane româneşti*, p. 205, poz. 85, p. 91, 92 cu il. 158 şi p. 99.
• Uşile provin de la Biserica de lemn a fostului Schit Vânători - Piatra Neamț, jud. Neamț
• Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 4447 / MZ 200 A şi B; Com. Agapia, jud. Neamț

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

32. Molenie, **Maica Domnului**
componentă a fostului iconostas mare
"1779 – 1780"; Zugrav: "egumenul (din Sfetagora – Muntele Athos) Daniil", al mănăstirii Pângărați
93,5 (+ 24 cm, h picior) x 27 x 2,5 cm; tempera şi foiță de aur pe grund; un blat; spațiu pictural incavat; fără punți antitorsionale; grunduit față – verso
Deține o ramă amplă, ajurată, pe laterale, cu elemente vegetale. Maica Domnului, reprezentată integral, cu fața care exprimă durerea, întinde mâna dreaptă către Iisus, iar stânga o ține la față. Poartă o stola bleumarin cu accente aurii şi cu galon cafeniu deschis la gât şi la manşete. Boneta este albastră, maforionul maro-grena, iar încălțările sunt roşii. Nimbul are conturul marcat prin incizare, cu puncte. Fondul pictural este verde în partea inferioară şi de aur în cea superioară.
Bibliografie: Iorga, *ținutul Neamțului*, p. 2, poz. 3, p. 9 şi 13; Bîrzu, p. 73 şi 79 (a se vedea şi ...)
• Proveniență: A aparținut bisericii voievodale a Mănăstirii Pângărați
• Deținător: Măn. Pângărați, Muzeu; Inv. 5 B; com. Pângărați, jud. Neamț

33. **Crucea iconostasului mare**
"1779 – 1780"
Zugrav: "egumenul (din Sfetagora – Muntele Athos) Daniil", al mănăstirii Pângărați
h = 141,5 cm; l = 122 cm; tempera şi foiță de aur pe grund; două blaturi; spațiu pictural incavat; deține o ramă amplă, ajurată cu elemente vegetale.
Iisus crucificat (crucea maro are în partea superioară inscripția monogramată INVI – Iisus Nazarineanul Voievodul, adică Țarul sau Regele Iudeilor). Capul îl are lăsat spre dreapta, toracele este torsionat spre stânga, coastele şi muşchii sunt conturați în verde închis şi negru. Peste şolduri este acoperit cu un pagnus cafeniu cu accente roşii, iar din locurile străpunse de lance şi de piroane, curge sânge. Pe cap are coroana de spini şi nimbul de aur, punctat prin poansonare. De menționat că prin ambele picioare este bătut un singur piron. Pe crucea mare, în

continuarea extremităților brațelor crucii Răstignirii se află patru trilobi în care sunt redate simbolurile sfinților evangheliști; superior – Ioan, inferior – Luca, în dreapta – Marcu şi-n stânga – Matei.
Mențiune: Daniil s-a semnat pe icoana împărătească Sf. Dimitrie, pe care o datează 1779, în chirilică, pe a Sfântului Ioan Botezătorul o datează 1780, cu cifre arabe, şi dă o explicație amplă pe o carte pictată pe a doua arhitravă a iconostasului, practic o pisanie, datată 1779, în care menționează că s-a făcut "din tot lucrul şi din toată cheltuiala" sa.
Bibliografie: Iorga, *ținutul Neamțului*, p. 2, poz. 3, p. 9 şi 13; Bîrzu, p. 73 şi 79 (a se vedea şi ...)
• Proveniență: A aparținut bisericii voievodale a Mănăstirii Pângărați
• Deținător: Măn. Pângărați, Muzeu; Inv. 5 A; com. Pângărați, jud. Neamț

34. Molenie, **Sfântul Apostol Ioan**
componentă a fostului iconostas mare
"1779 – 1780"; Zugrav: "egumenul (din Sfetagora – Muntele Athos) Daniil", al mănăstirii Pângărați
96 (+ 24,5 cm, h picior) x 28,5 x 2,5 cm; tempera şi foiță de aur pe grund; un blat; spațiu pictural incavat; fără punți antitorsionale; grunduit față – verso
Deține o ramă amplă, ajurată, pe laterale, cu elemente vegetale. Sfântul Apostol Ioan este întors spre dreapta, fața îi exprimă durere; mâna dreaptă o ține la piept, iar în stânga are un rotulus. Poartă un chiton albastru-verzui cu accente albe şi himation roşu-carmin, de asemenea, cu accente albe. Fondul pictural este verde în treimea inferioară şi de aur în diferența de suprafață. Nimbul are conturul marcat prin incizare, cu puncte.
Bibliografie: Iorga, *ținutul Neamțului*, p. 2, poz. 3, p. 9 şi 13; Bîrzu, p. 73 şi 79 (a se vedea şi ...)
• Proveniență: A aparținut bisericii voievodale a Mănăstirii Pângărați
• Deținător: Măn. Pângărați, Muzeu; Inv. 5 C; com. Pângărați, jud. Neamț

Scanned with OKEN Scanner

35. Jeț

1/4 sec. XVII

h = 138,5 cm; h şi cu fleşă = 156,5 cm; h cotiere = 106 cm, l tăblie spătar = 59 cm; l picioare față = 66 cm; h şezut = 48 cm; deține îmbinări prin înmănuşare, cuie de lemn şi ulterioare din fier; cele 3 tăblii au câte 2 ranforsări orizontale.

Fețele picioarelor şi ranforsările au câte 3 + 3 caneluri. Decorul este concentrat în tetiera spătarului, semicirculară, decorată prin incizare cu 3 rozete, abordate geometric. Picioarele spătarului au 1 + 1 fleşe marcate de 1 + 1 pedunculi centrali cu 16 fațete; este prezent şi motivul "dinților de fierăstrău".

• Provine de la fostul Schit Topolița, din comuna Grumăzeşti, jud. Neamț

• Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 4277 / MZ 072; Com. Agapia, jud. Neamț

36. Cruce pentru Sfânta Masă (îi lipseşte talpa)

1601

Autor: Ieromonahul Paisie

H = 21,1 cm; l = 9,8 cm; argint; ciocănire, cizelare, gravare, aurire; crucea de lemn – sculptură miniaturală

Fața 1 a crucii de lemn cuprinde scenele Naşterea şi Botezul Mântuitorului, iar în extremitățile trilobate se află câte 5 sfinți; Fața a 2-a are ca scene centrale: Drumul Crucii şi Iisus pe Cruce, iar în extremitățile trilobate, numărul şi subiectul se repetă. Ferecătura celor două fețe se remarcă la scena centrală, că este flancată de colonete, iar celelalte rame prezintă tot motivul torsadei, dar în meplat. Cantul crucii de lemn este urmat de ferecătură, decorată cu motive vegetale stilizate şi cu formații de 1 şi 3 componente tubulare. Mânerul este octogonal, marcat de 3 bulbi, dintre care cei de la extremitate au 12 fațete; decorul fitomorf stilizat încadrează inscripția, în slavonă: "† ACEASTĂ CRUCE A FĂCUT-O ŞI A FERECAT-O <I>ERMONAHUL PAISIE ŞI A LASAT-O MĂNĂSTIRII SEACUL ÎN ANUL 7109 LUNA MART<IE> 30 ZILE (1601)"

Bibliografie: Melchisedec, *Notițe*, p. 16 – 17, poz. 4; Iorga, *Inscripții*, I, p. 34, poz. 11; Petrescu, *Odoarele*, p. 83; Udişteanu, *Graiul evlaviei*, p. 36, poz. 18 (inscripția cu aproximații)

Scanned with OKEN Scanner

• Deținător: Măn. Secu, Muzeu; Inv. 74; com. Vânători, jud. Neamț

37. Sfeşnice

1601 – 1602 (?)

H = 140 cm; DB = 25 cm; Dbobeşă = 18 cm; argint; ciocănire, gravare, aurire parțială, miez de fier

Au corpurile compuse din câte trei baluştri şi doi bulbi. Se remarcă decorul fitomorf stilizat, în special palmetele şi cel geometric. Pe fiecare manşetă a bobeşelor, prin incizare, este redată inscripția, cu caractere chirilice: "ACESTE DOUĂ SFEŞNICE DI<N> ARGINT PENTRU VĂHOD SĂNT A SF<I>N<TEI> M<Ă>N<ĂSTIRI> SECULUI FĂCUTE DE FERICITUL VORNIC NESTOR URIACHI SPRE A SA VECINICĂ POMENIRE LA LE<A>T 7110 (1601 – 1602)"

Bibliografie: Udişteanu, *Graiul evlaviei*, p. 45, poz. 78

• Deținător: Măn. Secu, Muzeu; Inv. 152, 153; com. Vânători, jud. Neamț

38. Tipsie

1602

Autor: provine din vasele principelui Transilvaniei, Sigismund Báthory (1581 – 1597; 1598 – 1599; 1601 – 1602). Pe buza vasului este gravat herbul acestuia (D = 5 cm), marcat de inițialele "S. B.", compus dintr-un scut cu 3 colți, surmontat de o coroană; îl întâlnim în frontispiciile Sborniculuide la Sas – Sebeş din 1580 şi a Paliei de la Orăştie, din 1582.

D = 44 cm; D incavației = 31 cm; D fund = 15 cm; h = 5,5 cm; argint, ciocănire

Pe verso se află inscripția: "† ACEASTĂ TIPSĂIE ESTE A SFINTEI MĂNĂSTIR<I> SĂCUL ŞI CINE VA LUAO DELA SFĂNTA MĂNĂSTIRE SĂ FIE BL<Ă>STĂMAT DE DU<M>NEZ<E>U V<Ă>L<EA>T 7110 (1602) IUL<IE> 20"

Bibliografie: Crețulescu, *Manuscris A 1741*, p. 84; Udişteanu, *Graiul evlaviei*, p. 34, poz. 5

• Deținător: Măn. Secu, Muzeu; Inv. 103; com. Vânători, jud. Neamț

Scanned with OKEN Scanner

39. Cruce de procesiune, ferecată

1603

h = 37 cm; l = 14,5 cm; h cruce = 22,5 cm; argint; ciocănire, cizelare, gravare, aurire

Crucea din lemn primeşte perimetral o platbandă lisă, afectată inscripției. Ramele celor două fețe dețin un decor compus din elemente vegetale stilizate, iar la colțuri, din flori aplicate, 12 + 12 (lipsesc 3 + 3). Mânerul tubular a primit la extremități doi bulbi sferici bivalvi. Crucea de lemn, sculptată miniatural are pe fața 1 scenele: Naşterea lui Iisus, Buna Vestire, Botezul, Întâmpinarea, Învierea lui Lazăr şi Schimbarea la Față; fața a 2-a cuprinde: Iisus pe Cruce, Intrarea în Ierusalim, Înălțarea, Adormirea Maicii Domnului şi Pogorârea la Iad. Redăm inscripția de danie: "† ACEASTĂ CRUCE A FACUT-O MULT PĂCĂTOSUL ROB AL LUI DUMNEZEU NISTOR UREACHE, MARE VORNIC ŞI DE CNEAGHINA LUI MITROFANA ŞI AU DAT-O LA NOU ZIDITA LOR MĂNĂSTIRE SECUL UNDE ESTE HRAMUL SFÂNTULUI ŞI CINSTITULUI ŞI SLĂVITULUI PROOROC ŞI ÎNAINTE MERGĂTORULUI IOAN BOTEZĂTORUL ÎN ANUL 7112 (1603) OCTOMBRIE 1"

Bibliografie: Bianu, *Secu*, p. 110, poz. 3 (rezumă inscripția, greşeşte datarea); Melchisedec, *Inscripții*, poz. 2; Crețulescu, *Secu*, p. 234, poz. 78 (greşeşte datarea); Iorga, *Inscripții*, I, p. 33, poz. 9 (cu diferențe); Udişteanu, *Graiul evlaviei*, p. 36, poz. 19 (cu inexactități)

• Deținător: Măn. Secu, Muzeu; Inv. 44; com. Vânători, jud. Neamț

40. Potir

1603 – 1604

Atelier Transilvania (?)

h = 23,5 cm; DG = 11,5 cm; DB = 12,5 cm; h pahar = 10 cm; argint, ciocănire, cizelare, turnare, gravare, aurire

Cupa este înaltă, evazată la gură, bulbul potirului sferic, aplatizat, decorat cu două succesiuni de limburi afrontate, marcat de 6 protuberanțe rombice; fațetele exterioare au primit, prin incizare, flori stilizate. Piciorul piramidal, cu 6 laturi, formează baza compusă din terminațiile lor, decupate în

Scanned with OKEN Scanner

semicerc; este amplificată de o răsfrângere lată, tăiată în acolade, pentru a mări suprafața de așezare. Cele cinci componente sunt montate pe un ax de fier. Inscripția 1 este amplasată în jumătatea superioară a paharului: "† BEȚI DIN EL, TOȚI, ACESTA ESTE SÂNGELE MEU, NOUL LEGĂMÂNT ŞI PENTRU MULȚI IERTAREA PĂCATELOR"; Inscripția 2, pe marginea tălpii: "† ACEST POTIR A FOST FĂCUT ŞI DE PĂCĂTOŞII NESTOR UREACHE MARE VORNIC ŞI DE CNEAGHINA MEA MITROFANA ÎN ANUL 7112 (1603 – 1604)" (dania s-a făcut în timpul vv. Ieremia Movilă, 1600 – 1606).

Bibliografie: Petrescu, *Odoarele*, p. 85 (imaginea); Udişteanu, *Graiul evlaviei*, (menționat fără inscripție sau traducerea ei), p. 45, poz. 70

• Deținător: Măn. Secu, Muzeu; Inv. 1; com. Vânători, jud. Neamț

41. Cruce de procesiune, ferecată

1606

ferecătură h = 50 cm; crucea h = 36 cm; braț transversal l = 18,8 cm; braț superior L = 12 cm, braț transversal inferior = 12,5 cm; lățimea tuturor brațelor 6 – 6,5 cm; g = 3,5 cm; mânerul tubular: h = 13,7 cm; D = 2,5 cm; bulb superior sferic = 4 cm. Crucea din lemn de chiparos; sculptură miniaturală – 11 scene + 1 pentru inscripție; argint; ciocănire, cizelare, gravare, aurire

Reprezentările ei sunt: Fața I – Adormirea Maicii Domnului, Vindecarea Slăbănogului, Schimbarea la Față, Sf. Nicolae, Cina de la Mamvri, reprezentările celor patru evanghelişti; inferior inscripția, în slavonă "ACEASTĂ CRUCE <A FĂCUT-O> IFIMIA"; Fața a II-a – Iisus pe Cruce, Buna Vestire, Întâmpinarea Domnului, Botezul Domnului, Duminica Mironosițelor, Vindecarea Orbului, Sfântul Dimitrie şi reprezentările celor patru evanghelişti. Ferecătura se compune din segmente articulate, completate inferior printr-un mâner tubular, prin intermediul unui bulb sferic, bivalv. Acest cant decorat prin filigranare conține o friză compusă din vrejuri spiralate două câte două, flancată pe fiecare față de câte o ramă compusă din motive meandrate, care delimitează cele 2 fețe ale

Scanned with OKEN Scanner

crucii de lemn. Colțurile tuturor ramelor sunt marcate de flori, în număr de 26, din care 2 lipsesc. Pe mânerul crucii, în interiorul corpului unui balaur se află inscripția: "ACEASTĂ CRUCE FERECATĂ <A FOST>, AURITĂ ŞI ÎNFRUMUSEȚATĂ DE MONAHUL AGAFTON ÎN ANUL 1606 (7115) SEPTEMBRIE 14"*

* În timpul voievodului Simion Movilă (1606 iunie 30 – 1607 septembrie 14)

• Provine de la biserica *Sf. Nicolae* a fostului Schit Topolița, (com. Grumăzeşti, jud. Neamț), menționat prima dată într-o danie a voievodului Petru Şchiopu (1574 – 1577; 1578 – 1579; 1582 – 1591)

• Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 2295 / MZ 120; Com. Agapia, jud. Neamț

42. Panaghiar

1609

O valvă: D = 10,7 cm, H ambele = 3,5 cm; argint; ciocănire, cizelare, gravare, aurire

Se compune din două valve (numite şi talere sau tasuri) prinse într-o extremitate cu balama şi, opus, cu clemă de închidere. Fața 1: Sfântul Ioan, reprezentat 3/4, cu dreapta binecuvântează, în stânga ține un filacter, iar pe antebrat are tipsia cu capul său; de piept şi de umărul stâng are sprijinit un chrysorrapis cruciger. Pe extradosul valvei a doua au fost gravați arhanghelii Mihail şi Gavriil; ambii susțin la mijloc un medalion în care se află bustul lui Iisus Hristos Pantocrator. Primul, militar, ține o sabie în dreapta, iar al doilea un chrysorrapis cruciger. Perimetral ambelor imagini, este inscripția, în limba slavonă: "† ACEST PANAGHIAR L-A FĂCUT ŞI FERECAT PAN NISTOR UREACHE MARE VORNIC AL ȚĂRII DE JOS ŞI L-A DAT ÎN A SA MĂNĂSTIRE NUMITĂ SECUL UNDE ESTE HRAMUL TĂIERII CINSTITULUI CAP AL SFÂNTULUI IOAN BOTEZĂTORUL. / CEA CARE EŞTI MAI CINSTITĂ DECÂT HERUVIMII ŞI MAI SLĂVITĂ FĂRĂ ASEMĂNARE DECÂT SERAFIMII CARE FĂRĂ VĂTĂMARE L-AI NĂSCUT PE FIUL CEL ADEVĂRAT NĂSCĂTOARE DE DUMNEZEU TE MĂRIM.

Scanned with OKEN Scanner

ÎN ANUL 7107 (1609) LUNA MARTIE 8" (în timpul vv. Constantin Movilă – 1607 – 1611). În interiorul primei valve a fost gravată Maica Domnului cu Pruncul – Hodighitria, iar în interiorul valvei II, Cina de la Mamvri.
Mențiune: Analiza fizionomiilor personajelor din interiorul ambelor tase, caracterele literelor din numele monogramate, cât şi decorul jețului, toate acestea consider că determină concluzia că scenele interioare au fost făcute ulterior (4/4 sec. XVIII – 1/4 sec. XIX).
Bibliografie: Bianu, *Secu*, p. 110, poz. 2 (fără inscripție, greşeşte datarea); Udişteanu, *Graiul evlaviei*, p. 44, poz. 66 (inscripția redată parțial); *Monumente istorice bisericeşti*, p. 257, il. 272 (redă interiorul)
• Deținător: Măn. Secu, Muzeu; Inv. 106; com. Vânători, jud. Neamț

43. Cruce de procesiune, ferecată
1634 – 1635; atelier Târnovo, Bulgaria (?)
H = 30,5 cm (lipseşte peduncului terminal al mânerului); l = 11 cm; h cruce = 17,5 cm; argint; ciocănire, cizelare, gravare; aurire
Ferecătura are rolul de a monta crucea de lemn. Rama de cant, din platbandă, este afectată inscripției; fețele ferecăturii crucii au câte o deschidere pentru fiecare față a crucii de lemn ce cuprinde 6 scene. Cele 2 fețe sunt anturate de o ramă îngustă decorată cu o succesiune de limburi, marcate la colțuri (pentru fiecare față) de 12 flori aplicate. Mânerul tubular mai are doar în partea superioară bulbul sferic compus din 2 valve ce asigură joncțiunea cu crucea propriu-zisă. Cea de lemn are sculptate, miniatural, scenele: Fața 1: Naşterea Mântuitorului, Buna Vestire, Întâmpinarea Domnului, Botezul şi 1 + 1 evanghelişti; Fața 2: Iisus pe Cruce, Pogorârea la Iad, Plângerea, Schimbarea la Față şi 1 + 1 evanghelişti. Inscripția este în scriere mixtă:
"† ACEASTĂ CRUCE A FĂCUT-O MAMACA (?) <LUI> ROŞCA VISTIERNICUL (în slavonă) ŞI O AU DAT LA MĂNĂSTIRE LA SECUL ÎN ANUL 7143 (1634 – 1635)",
cu caractere chirilice (dania s-a făcut în timpul vv. Vasile Lupu, 1634 – 1653).
Bibliografie: Melchisedec, *Inscripții*, p. 16, poz. 3 (cu erori);

Scanned with OKEN Scanner

Iorga, *Inscripţii*, I, p. 33 – 34, poz. 10 text tradus incomplet şi consideraţii; Udişteanu, *Graiul evlaviei*, p. 37, poz. 21; Димитър Друмев, ЗЛАТАРСКО ИЗКУСТВО, СОФИЮ, 1976, il. p. 270 - 271 şi p. 622, cat. 194

• Deţinător: Măn. Secu, Muzeu; Inv. 45; com. Vânători, jud. Neamţ

44. Bol

1660

h = 8 cm, DG = 16,2 cm; DB = 7,4 cm; argint; ciocănire, gravare; aurire parţială

Suprafaţa exterioară este ocupată, pe buză, de manşeta afectată inscripţiei, în slavonă, dublată parţial, la finalul datării. Inferior, deasupra bazei a primit un bandou decorativ compus din limburi poziţionate în zigzag, în unghi deschis. Suprafaţa intermediară a fost compartimentată pe vertical în 3 câmpuri despărţite de câte 2 acolade multiple, afrontate şi legate prin torsade marcate median cu câte o pereche de elitre. Cele 3 câmpuri au primit central câte un medalion polilobat; ca şi acoladele sunt completate interior de câte o horbotă vegetală stilizată. Decorul este tributar artei islamice. Inscripţia are următorul text: "ACEST BOL (TEASC) A FOST FĂCUT ŞI AURIT DE KIR SAVA ARHIEREUL ŞI MITROPOLITUL SUCEVEI* CU A LUI BINECUVÂNTARE, ÎN ZILELE LUI ŞTEFAN VOIEVOD (ŞTEFĂNIŢĂ LUPU, 1659 – 1661) ÎN ANUL 7168 (1660) AUGUST 29"

* (1659 / 1660 – 1664)

Bibliografie: Petrescu, *Odoarele*, (îl defineşte ca "vas pentru aghiasmă"), p. 84

• Deţinător: Măn. Secu, Muzeu; Inv. 105; com. Vânători, jud. Neamţ

45. Icoană ferecată, **Maica Domnului cu Pruncul – Glicofilusa**

ferecătura include componenta centrală – 4/4 sec. XIX, 4 segmente de ramă databile în sec. XVII (?) – XVIII şi coroana aplicată a Maicii Domnului, 3 – 4/4 sec. XIX. Icoana propriu-

Scanned with OKEN Scanner

zisă este databilă 4/4 sec. XIX; 31 x 27 x 3 cm; argint; ciocănire, gravare, aurire, coroana Maicii Domnului aplicată
Central, Maica Domnului, bust, orientată uşor spre dreapta ține pe Iisus cu mâna stângă, iar cu dreapta îi sprijină spetele şi capul; fețele sunt lipite. Maforionul este bogat faldat, bordat în zona frunții, a mânecilor, dar şi pe umeri, cu motive vegetale, florale, stilizate şi aurite. Nimbul a primit decorul vegetal doar în partea inferioară (semnalează existența sau proiectarea unei alte coroane, probabil una deschisă şi mai amplă). Coroana prezentă este închisă, îi sunt aplicate, în partea inferioară, pietre şi este surmontată de o cruce. Mântuitorul îmbrățişează gâtul mamei cu ambele mâini; cea stângă se distinge sub maforion. Nimbul este parțial, cu certitudine a fost făcut pentru reprezentarea altei icoane, bineînțeles tot Maica Domnului cu Pruncul. Cele două segmente laterale ale ramei au fost tăiate ulterior realizării pentru a fi folositoare prezentei încadrări. Segmentul superior al ramei deține alt repertoriu fitomorf, iar cel inferior, cu câmpul liber este afectat inscripției de danie: "† ACEASTĂ SFÂNTĂ ICO<A>NĂ SAU FĂCUT PRI<N> SÂL<I>NȚA ŞI CHELTUIALA LUI IORDACHI CERCHEZ / ATÂT ZUGRĂVITU CA ŞI CU FERECATUL FIINDU LEMNUL VECHI ... ICOANA ... ASALE ... 7169 (1661) / MAIU 30"
• Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 2282 / MZ 113; Com. Agapia, jud. Neamț

46. Discos
1761; "GHEORGHE ARG<I>NTAR, RĂDUCAN ARG<I>NTAR"
D = 30 cm; d incavației = 21; h = 3,5 cm; argint; ciocănire, gravare, aurire parțială
Umărul este decorat fitomorf stilizat, de factură barocă; cuprinde 8 chipuri de sfinți (cu nimb) alternate de alte 8 chipuri (mascaroni) înconjurate de petale – toate aplicate. Pe verso, prin incizare, deține următoarea inscripție, cu caractere chirilice: "† ACE<S>T DISCUS ESTE A<L> SFINTE<I> MĂNĂ<S>TIRI A S<E>CULUI ŞI S-AU FĂCUT DIN ARGINTUL SFINTEI MĂNĂSTIRI CU BLAGOSLOVENIA PREOSF<I>NȚĂI SALE

Scanned with OKEN Scanner

MITROPOLIT KIRIU KIR GAVRIIL*. ŞI CINE <O> VA LUA DE LA SF<Â>NTA MĂNĂSTIRE SĂ FIE BLĂSTĂMAT DE DOMNUE<ZĂ>U ŞI FIIND NIFON EGUMEN. V<Ă>L<EA>T 7269 IUL<IE> 20 (1761) GHEORGHE ARG<I>NTAR RĂDUCAN ARG<I>NTAR" În centrul inscripției se află redată Crucea Răstignirii, încadrată de monogramele "ISHS" şi "NIKA", cu Glava Adama în partea inferioară şi flancată de lance şi ramura cu burete.

*1760 – 1786, fostul mitropolit al Salonicului

Bibliografie: Petrescu, *Odoarele*, face mențiunea: "de la Mitropolitul Grigorie Kallimachi", p. 76; Udişteanu, *Graiul evlaviei*, inscripția redată cu aproximație, p. 34, poz. 6

• Deținător: Măn. Secu, Muzeu; Inv. 104; com. Vânători, jud. Neamț

47. Cruce pentru Sfânta Masă, ferecată

"1818"; Orfevru: "IOACHIM"

H = 21 cm; l = 9 cm; DB = 8,3 cm; argint; ciocănire, cizelare, filigranare, ajurare, aurire parțială, aplicații sticlă colorată; bumbi de coral

Ferecătura compune, în primul rând, lateralele crucii şi ramele celor două fețe compartimentate pentru 6 + 6 imagini. În extremitățile brațelor superioare (cel vertical şi transversal) sunt aplicate formații florale stilizate din filigran, marcate central de caboşoane. Acestea sunt reluate la cele patru subțiori ale crucii sub forma unor sferturi de cerc şi ele marcate central de caboşoane, care, per ansamblu, sugerează o crux-decussata. Formația superioară, din extremitatea brațului vertical este surmontată de un porumbel; el face referire la Duhul Sfânt. Piciorul este octogonal în secțiune, marcat de 3 bulbi; cei 2 de la extremități au 12 fațete. Talpa a primit un decor din nervuri radiale completate în spațiile libere dintre ele cu elemente fitomorfe stilizate, din filigran, dublate de bumbi. Pe piciorul octogonal a fost menționat numele autorului şi datarea.

Mențiune: Crucea de lemn prezentă, probabil, a fost în timp înlocuită, deoarece nu are decât 5 + 5 scene. Cele centrale, Botezul şi Iisus pe Cruce au la mijloc o laterală de ferecătură care delimita scenele crucii originale.

Scanned with OKEN Scanner

Bibliografie: Petrescu, *Odoarele*, p. 85; Udişteanu, *Graiul evlaviei*, p. 37, poz. 23 (menţionează doar anul, nu şi meşterul)

• Deţinător: Măn. Secu, Muzeu; Inv. 56; com. Vânători, jud. Neamţ

48. Panaghiar

1/2 sec. XIX

D = 16,5 cm; H = 5,5 cm; argint; ciocănire, cizelare, filigran, caboşoane sticlă colorată, aurire

Se compune din două valve (numite şi talere sau tasuri) prinse într-o extremitate cu balama şi, opus, cu clemă de închidere. Exteriorul este acoperit cu o reţea simplă de filigran cu suprapuneri de platbandă radială şi circulară, cu caboşoane de sticlă albă, exceptându-l pe cel mare, central, verde. Umerii interiori ai valvelor primesc perimetral o friză de filigran compusă din elemente fitomorfe stilizate, urmate, fiecare de inscripţie. În incavaţiile lor, prin tehnica niello (realizare modernă) pe primul a fost redată Maica Domnului cu Pruncul – Hodighitria, iar pe a doua, Cina de la Mamvri. Inscripţia valvei stângi are textul scris în slavonă, cu literele conturate din fir de filigran: "† ACEST PANAGHIA ESTE ALIZANDRU VOEVOD DOMNUL ŢĂRII MOLDOVA"; inscripţia valvei drepte continuă cu majuscule, chirilice, cu textul: "A SVINTI MĂNĂSTIRI SECULUI 1621". Mai semnalăm că sub cele două imagini interioare se află inscripţia, cu caractere chirilice: "S<FÂNTA> M<ĂNĂSTI>R<E> SECU"

Menţiune: Analiza decorului exterior, a tipului de filigran per ansamblu, a scenelor în niello, însoţite de inscripţiile aferente şi mai ales a celei de danie ne-au convins în a afirma că panaghiarul reprezintă o copie a unei piese similare din timpul vv. Alexandru Ilieş (1620 – 1621).

Bibliografie: Bianu, *Secu*, menţionează doar donatorul şi datarea (ambele incomplete); Iorga, *Inscripţii*, I, p. 35, poz. 15, inscripţia este parţială, cea în latină e interpretată că "panaghiarul a fost lucrat la Veneţia" şi identifică la piesă "diamante şi un mare smarald oval" (sic!); Udişteanu, *Graiul evlaviei*, fără inscripţie sau traducerea ei, p. 44, poz. 67; *Monumente istorice bisericeşti*, p. 257, il. 272 (redă doar interiorul)

Scanned with OKEN Scanner

• Deținător: Măn. Secu, Muzeu; Inv. 107; com. Vânători, jud. Neamț

49. Cruce pentru Sfânta Masă, ferecată

1855

H = 24 cm; l = 8,5 cm; DB = 9 cm; argint; ciocănire, filigran, cizelare, email (tonuri de verde şi albastru); conține pe ambele fețe 25 "pietre" de cristal, 3 lipsă, 2 de jad, 53 perle.

Crucea de lemn conține 5 + 5 scene, sculptate miniatural, în ajur, care sunt: fața I: Botezul Mântuitorului, Buna Vestire, Întâmpinarea Mântuitorului, 2 Evangheliști; fața II. Iisus pe Cruce, Coborârea la Iad, Necredința lui Toma, 2 Evangheliști. Ferecătura constă în rama articulată care include crucea de lemn, piciorul de susținere şi talpa. La subțiorii crucii se remarcă formații din flori dublate şi frunze stilizate. Efectul decorativ este amplificat de cei 3 pedunculi din extremitățile brațelor crucii; al patrulea, cel inferior este suplinit de primul din cei trei ai piciorului. Talpa a fost concepută în trei registre decorative circumscrise, din care primul, superior, este suprapus. Interiorul tălpii cuprinde inscripția de danie: COSTACHI MICLESCU 1855 FEVRIAR 1 EPRACSIEA WÂRNAV

Bibliografie: *Monumente istorice bisericeşti*, p. 347, il. 372 A

• Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 2297 / MZ 081; Com. Agapia, jud. Neamț

50. Cruce pentru Sfânta Masă, ferecată

3/4 sec XIX

24 x 8 cm; argint; ciocănire, filigran (ne aurit), 17 bumbi coral (3 lipsă ca şi rama fetei a 2-a)

Cruce de lemn cuprinde 5 + 5 scene, după cum urmează: fața I. Botezul Mântuitorului, Solomon, David şi 2 evangheliști; fața II. Iisus Hristos pe Cruce şi 4 evangheliști. Extremitățile brațelor crucii ferecate şi subțiorii ei au primit un bogat decor vegetal stilizat, tot în filigran, marcat cu bumbi de coral. Talpa, tronconică, are două volume distincte, diferențiate în special prin decorul celor două componente, respectiv frize orizontale

Scanned with OKEN Scanner

filigranate.
Bibliografie: *Monumente istorice bisericeşti*, p. 347, il. 372 B
• Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 2296 / MZ 080; Com. Agapia, jud. Neamț

51. Cădelniță
2/2 sec. XIX
corpul propriu-zis h = 28 cm, D max = 7,8 cm, h cu lanțuri = 79 cm; argint; turnare, ciocănire, cizelare, ajurare; aurire
Focarul şi cele trei caturi ale coşului, care sugerează un profil arhitectural, sunt compartimentate pe verticală de 6 nervuri, ajurate, puse pe cant. Între laturi, la fiecare cat, se află câte două panouri decorate cu elemente geometrice şi florale, de asemenea, ajurate. Acoperişul, surmontat de o cruce, are 6 pante curbate, cu extremitățile inferioare tăiate în semicerc; cele superioare se termină într-un bulb, bază pentru o cruce treflată de care este prins lanțul de ridicare. Piciorul este evazat şi compus din 8 fațete cu extremitățile inferioare convexe. Lanțurile, 3 + 1, cu rol de a ridica toate componentele cădelniței, dețin 4 clopoței globulari.
Mențiune: Acest tip a avut ca prototip cădelnița comandată de Ştefan cel Mare în 1470, pentru ctitoria sa, Putna. Vasile Lupu reia modelul interpretându-l în 1636 – 1637 pentru biserica *Trei Ierarhi*. Cădelnița de la Secu, copiază piesele de la *Trei Ierarhi*. Analiza modului de realizare exclude datarea după tradiție, ca fiind danie din 1601 – 1602 a marelui vornic Nestor Ureche, către ctitoria sa, mănăstirea Secu. A doua piesă de la Secu respectă acelaşi model şi-l întâlnim şi la mănăstirea Neamțu, exceptând piciorul, componentă foarte uşor atribuită stilistic celei de a două jumătăți a sec. al XIX-lea. Cercetarea celor două cădelnițe deținute de muzeul mănăstirii Secu consider că îndreptățesc întru totul această nouă datare.
Bibliografie (şi pentru comparație): Petrescu, *Odoarele*, le datează "de la sf. sec. XVI", p. 91, p. 40 pentru cea de la Neamț; Nicolescu, *Argintăria*, p. 162, il. 231; *Monumente istorice bisericeşti*, p. 255, il. 268; Paradais, *Putna*, p. 524 – 527, il. 175; Drăguț, *Arta românească*, p. 408, il.; Simion, *Capodopere*, p. 48, cat. 7 şi il. 7

Scanned with OKEN Scanner

• Deținător: Măn. Secu, Muzeu; Inv. 86; com. Vânători, jud. Neamț

52. Cățuie

2/2 sec. XIX

h = 27 cm; L mâner = 16 cm; l = 12,3 cm; material şi tehnică la fel ca la cădelniță; focarul şi coşul sunt o copie fidelă a acesteia. Umărul (ocupă locul tăviței) patului mânerului, montat de corpul central cu o bridă, are în câmp reprezentat, prin tehnica niello (modernă!), pe una dintre ele pe Sfântul Ierarh Nicolae (reprezentat 1/1), cu dreapta binecuvântează şi în stânga ține Evanghelia. În partea superioară, în dreapta, în nori, Iisus binecuvântează cu dreapta, în stânga ține Evanghelia, iar Maica Domnului cu mâinile întinse, oferă omoforul. În afară de numele personajelor, în partea inferioară a scenei, este scris, tot în niello, în chirilică: "A SF<INTEI> M<ĂNĂSTIRI> S<E>C<U>", în scrierea specifică acelei datări. Scena este bordată de o ramă din argint aurit, ca şi restul piesei, compusă dintr-o friză fitomorfă din filigran. Partea răsfrântă se compune din palmete, în semicercuri şi din 5 + 5 clopoței globulari. Pe picior se regăseşte inscripția prin incizare "A SF<INTEI> M<ĂNĂSTIRI> S<E>C<U>", în chirilică, tributară aceleiaşi datări. Patul mânerului celei de a doua cuprinde reprezentarea Sfântului Ioan; acesta, cu ambele mâini, arată spre stânga, iar în dreapta vedem pomul şi toporul.

Mențiune: referitor la corpul cățuii, fără pat, considerentele prezentate la cădelniță sunt aceleaşi.

Bibliografie: Petrescu, *Odoarele*, face mențiunea "atribuite lui Nestor Ureche: sf. sec. XVI", p. 89; *Monumente istorice bisericeşti*, p. 256, il. 271; Drăguț, *Arta românească*, p. 409 – 410 (o consideră "dăruită de Nestor Ureche Mănăstirii Secu – 1602" – cu certitudine este exclus să le fi cercetat!)

• Deținător: Măn. Secu, Muzeu; Inv. 94; com. Vânători, jud. Neamț

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

53. Bederniță
2/4 sec. XVII (?)
44 – 45 x 42,5 cm; fir de argint aurit, fir de mătase (tratare volumetrică), perle, pe fond de mătase roşie
În câmpul central, 36 x 36 cm este ocupat de scena Învierea Domnului – Coborârea la Limb. Iisus în mandorlă, cu nimb cruciger şi cu numele monogramat "ISHS" marcat de perle; el calcă porțile Iadului lângă care se află lacăte şi chei. Cu mâna dreaptă îl ține pe Adam, iar cu stânga pe Eva (ambii au nimburi), reprezentați îngenunchiați pe subpedumuri. În partea dreaptă, Sf. Ioan arată către Mântuitor şi are alături pe împăratul şi proorocul David, urmat de alți împărați şi drepți. În stânga se află Iona, Isaia, Ieremia şi dreptul Abel şi ei urmați de alții. Titulatura "ÎNVIEREA LUI HRISTOS" este scrisă în limba slavonă cu litere din fir argint aurit. Scena este bordată de un chenar cu elemente fitomorfe stilizate, în care se evidențiază florile, în tratare policromă. În trei colțuri se află ciucuri de argint. Pe revers se află scris (modern): "VARLAAM 1638".
Mențiune: Analiza stilistică indică ca posibilă, plauzibilă, această atribuire.
Bibliografie: Petru 3, 19; Petrescu, *Odoarele*, o indică "bătută cu mărgăritare", p. 95.
• Deținător: Măn. Secu, Muzeu; Inv. 470; com. Vânători, jud. Neamț

54. Dveră
2/4 sec. XVII (?)
115 x 63 cm; fir de mătase policromă, de argint şi argint aurit; brodare pe suport de mătase şi dublură de catifea. Decor fitomorf stilizat, cu dominantele roşu, albastru auriu, de inspirație orientală.
• Deținător: Măn. Secu, Muzeu; Inv. 185; com. Vânători, jud. Neamț

55. Bederniță
1/4 sec. XIX
29 x 29 cm; fir de argint, argint aurit, mătase (în tratare

volumetrică) pe suport de catifea ciclamen
În câmpul central este Iisus Mare Arhiereu, cu dreapta binecuvântează şi cu stânga ține Evanghelia pe genunchi; vesmintele, omoforul şi bederniţa sunt argintii. Capul este înconjurat de nimbul cruciger. Picioarele le are aşezate pe un subpedum. Jeţul este susţinut de 4 + 4 serafimi. Fundalul, format dintr-o succesiune de fire răsucite este marcat, în partea superioară de o glorie cerească, iar în celelalte 3 colţuri de formaţii florale. Rama care anturează scena (l = 3 cm), compusă pe fiecare latură din câte 7 flori amplasate pe acelaşi vrej, este întreruptă în colţuri de simbolurile celor 4 evanghelişti: Vulturul = Ioan; Bourul = Luca; Leul = Marcu; Îngerul = Matei. În cele trei colţuri deține 3 ciucuri din fir de argint, fiecare de alt tip.
• Deținător: Măn. Vorona, Muzeu; Inv. I. bis. 79, I. muz. 252 / 104; com. Vorona, jud. Botoşani

56. Dveră
"1838"
105 x 105 cm; broderie din fir de argint şi argint aurit pe catifea şi mătase policromă
Central un vas cu două anse balauri, cu flori şi frunze, este flancat în colţuri de patru păsări cu penaj policrom. Perimetral deține un bordaj decorativ amplu compus din vrejuri meandrate cu flori, frunze şi ciorchini de struguri. În partea superioară a vasului se află prima inscripție de danie: "GHEORGHI<E>: MARIA: RAZU". Pe marginea superioară este aplicată o manşetă pe care se află inscripția "GHEORGHIE RAZU SPĂTAR 1838 AUGUST 10"
Bibliografie: *Istoria artelor*, p. 147, il. 235
• Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 2258 / MZ 031; Com. Agapia, jud. Neamț

57. Mânecuțe
1/4 sec. XIX
15 x 13 cm; broderie în relief din fir de argint, argint aurit şi mătase policromă montată pe catifea grena – acum erodată

Scanned with OKEN Scanner

funcțional
Maica Domnului şi Arhanghelul Gavriil compun scena Buna Vestire. Personajele se află în câte o arcadă susținută de coloane anturate de elemente fitomorfe: vrejuri, flori şi frunze.
• Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 2239 / MZ 039 a şi b; Com. Agapia, jud. Neamț

58. Mânecuțe
"1850"
15 x 24,5 cm; broderie în relief din fir de argint, argint aurit şi mătase policromă montată pe catifea grena – acum erodată funcțional
Central, inferior, este redată Sfânta Mahramă cu nimbul în relief, de culoare cafeniu deschis, flancată de monograma ISHS. Este anturată de elemente vegetale: vrejuri, frunze, flori şi fructe, dispuse relativ simetric față de axa mediană.
• Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 2240 / MZ 038 a şi b; Com. Agapia, jud. Neamț

59. Mânecuțe
1/2 sec. XIX
16,5 x 14 cm; broderie în relief din fir de argint, argint aurit şi mătase policromă montată pe catifea grena – acum erodată funcțional
Central sunt reprezentați serafimi anturați de elemente vegetale – vrejuri cu flori şi frunze – dispuse relativ simetric față de axa centrală.
• Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 2241 / MZ 037 a şi b; Com. Agapia, jud. Neamț

60. Carte de cult, "**CARTE ROMĂNEASCĂ / de învățătură duminecel<e> / preste an şi la praznice împărăte / şti şi la svănți<i> Mari / Cu zisa şi cu toată cheltuiala / LUI VASILIE VOIVODUL / şi domnul țării Mol<dovei> di în multe / scripturi tălmăcită di în limba / sloveniască pre limba Romeniască / DE VARLAAM MITOPOLITUL / de Țara**

Scanned with OKEN Scanner

Moldovii / în Tipari<u>l Domnesc. În Mănăstirea / a trei Steli în Iaşi. De la HS 1643"
Reprezentare ilustrație: Frontispicii, 1. "ISHS" Pantocrator, f. 1, 2. "SFÂNTUL MUCENIC AL LUI HRISTOS GHEORGHIE", f. 71; 3. "ADORMIREA MAICII DOMNULUI", semnat în dreapta, jos, "ILIA", f. 103;
Bibliografie: B.R.V. I, p. 137 – 143; Cartojan, *Istoria*, p. 194 – 196; Ciobanu, *Istoria*, p. 177 – 178; Ivaşcu, *Istoria*, p. 140 – 142; Piru, *Istoria*, p. 98 – 102.
• Deținător: Măn. Secu, Muzeu; 2420; com. Vânători, jud. Neamț

61. Carte de cult, *"VIAȚA ŞI PETREACEREA SFINȚILOR/ Acum Tipărire/ întru Ascultarea sealele Prealuminatului întru ISHS / Ioan Duca Voevoda / Cu mila lui D<u>mn<e>zău D<o>mn Țeară Moldovei şi ucrainei / Cu porunca Mării sale Şi cu ascultarea / a smereniei noastre / a lui Dosoftei Mitropolitul Suciavei* / în tiparnița sv<i>ntei Mitropolii în iaşi la care tiparniță / i cu agiutorit dela Mosc sviția sa Părintele nostru / Patriarhul Ioachim / Văl<ea>to dela începutul lumii / 7190 m<e>s<e>ța octovri 27 zile. / Dela Naşteria D<o>mn<u>lui şi/ măntuitoriului nostru ISHS/ leat 1683."*
*1671 – 1674, 1675 – 1686.
Reprezentări ilustrate: 1. Cina de la Mamvri, f. 39; 2. Învierea lui "ISHS", f. 98; 3. Deisis flancat de Solomon şi David, f. 63.
Bibliografie: B.R.V. I, p. 240 – 246; B.R.V. IV, p. 204; Cartojan, *Istoria*, p. 209 – 213; Ciobanu, *Istoria*, p. 216; Piru, *Istoria*, p. 190 – 193.
• Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 167; Com. Agapia, jud. Neamț

62. Carte de cult, **"MĂRGĂRITARE ADECĂ / Cuvinte de multe fealiuri. / Acelui întru Sfinți Părintelui nostru / IOAN ARHIEPISCOPUL ȚARIGRADULUI / A Lui Zlatoust. / Şi ale altor Sfinți Părinți de mulți dascăli tălmăcite den lim / ba Elenească pre limba grecească Spre cea de obşte a**

Scanned with OKEN Scanner

blagocestivilor şi / a pravoslavnicilor Creştini sufletească folosință. Iară acum întăi cu porun / ca şi cu toată cheltuiala a prea luminatului şi blagocestivului / Domnu şi oblăduitoriu a toată țara Rumănească / IOAN CONSTANDIN BĂSĂRAB VOEVODA / Sau scos de pre limba Grecească pre Limba Rumănească şi sau / dat în tipariu pentru cel de obşte Folos sufletescu a tot neamul / rumânescu care supt oblastia Mărieisale lăcuiaşte luminând / în provoslavie. / Şi sau tipărit în vestitul oraş al Mărieisale în Bucureşti / în Sf<â>nta şi Dumnezeiasca Mitropolie purtând acum cărma pravoslaviei / Prea Sfințitul Kir Teodosie Arhiepiscopul şi Mitropolitul / Atoată Țara Rumânească. / Ani dela facerea lumii / 7199 (1691)"

Reprezentări ilustrate: 1. Herbul Țării Româneşti, f. A^{v}

Mențiune: Acest herb este al lui Şerban Cantacuzino, poziționat la fel, în Evanghelia tipărită la Bucureşti în 1682.

Bibliografie: B.R.V. I, p. 315 – 321.

• Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 397; Com. Agapia, jud. Neamț

63. Carte de cult, "**APOSTOL / Carele acum întăi s-au tipă / rit întru acest chip. / În zilele prea luminatului Domn / IO COSTANTIN MIHAI / CEHAN REACOVIȚĂ VOEVOD / întru a doao Domnie Amărieisale. Cu osărdia şi cu toată / cheltuiala prea osfințitului / mitropolit al Moldovii. / KIR IACOV / Întru a sa tipografie în Sf<â>nta / Mitropolie. În Iaşi. / În anii dela Adam 7264. / Iară dela naşterea lui HS 1756.**" În chenar inferior: **GLIGORIE T<IPOGRAF>: SANDUL T<IPOGRAF>**

Reprezentări ilustrate:

1. "ÎNVIEREA LUI ISHS", f. b;
2. "DUMINICA TUTUROR SFINȚILOR", f. 125

• Deținător: Măn. Vorona, Muzeu; Inv. I. bis. 50, I. muz. 1898; com. Vorona, jud. Botoşani

64. Manuscris, Nr. 130,
1/4 sec. XIX
„AL LUI TEOFILACT / ARHIEPISCOPUL BULGARIEI..."
Reproducere: "APOCALIPSA SFÂNTULUI IOAN / CUVĂN-

Scanned with OKEN Scanner

TĂTORIULUI DE DUMNEZEU ...", f. 130 (cu creionul)
Mențiune: În varianta completă s-a tipărit cartea de cult "**A LUI TEOFILACT/ARHIEPISCOPUL BULGARIEI TĂLMĂCIRE / LA CEALE PATRU EVANGHELII. / Din Limba Elinească Tălmăcită şi cu însemnări / oarecare dela EFTIMIE ZUGADINOS adăogită. / Iară acum întăi Tipărită întru a doao Domnie aicea. / A prea Luminatului şi prea înălțatului nostru Domn / ALEXANDRU CONSTANTIN MURUZI V<OIE>V<O>D./Cu Blagoslovenia şi toată cheltuiala Prea o Sfințitului / Arhiepiscop şi Mitropolit a toată Moldovia / KIRIU KIR VENIAMIN/Întru al treilea An al Arhiepiscopiei Prea o Sf<i>nției sale. În Tipografia cea din Iaşi a Sf<i>ntei Mitropolii / la Anul 1805 / De Gherasim ierodiacon tip<ograf>/şi de Costachi Ponciu**"
Reprezentări ilustrate: 1. "SFÂNTUL MARELE MUCENIC GHEORGHIE", semnată "Π.Σ." f. C^{v}
Bibliografie: B.R.V. II, p. 466 – 471
• Deținător: Măn. Văratic, Muzeu; Inv. 200; Com. Agapia, jud. Neamț

Scanned with OKEN Scanner

BIBLIOGRAFIE

1		*Biblia sau Sfânta Scriptură*, Bucureşti, 2001, *diortosită de I.P.S. Bartolomeu Anania* – consider cea mai bună ediţie pe care o avem
2	* * *	*Arta din Moldove de la Ştefan cel Mare la Movileşti*, Bucureşti, 1999
3	* * *	*Monumente istorice bisericeşti din Mitropolia Moldovei şi Sucevei*, Iaşi, 1974
4	* * *	*Vieţile sfinţilor pe luna mai*, Episcopia Romanului, 1996
5	* * *	*Mănăstirea Văratic*, Mitropolia Moldovei şi Sucevei, 1986
6	* * *	*Istoria artei în România*, Vol. 2, Bucureşti, 1970
7	Balş, G.	*Bisericile şi mănăstirile moldoveneşti din veacul al XVI-lea. 1527 – 1582*, Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, fasc. 55 – 58; Bucureşti, 1928.
8	Bârzu, Vasile Ieromonah	*Mănăstirea Pângăraţi. Monografie. Studiu istoric şi arheologic*, Mănăstirea Pângăraţi, 2004
9	Bianu, Ion	*Însemnări de la Secu*, Columna lui Traian, Bucureşti, 1882, an IX, tom 3
10	Bianu, Ion şi Hodoş, Nerva	*Bibliografia românească veche, 1508 – 1830*, Tomul I, 1508 – 1716, Bucureşti, 1903
11	Bianu, Ion şi Hodoş, Nerva	*Bibliografia românească veche, 1508 – 1830*, Tomul II, 1716 – 1808, Bucureşti, 1910
12	Bianu, Ion şi Hodoş,	*Bibliografia românească veche, 1508 – 1830*, Tomul IV, Adăogiri şi îndreptări, Bucureşti, 1944
13	Câmpanu, Iustin	*Mănăstirea Secu o veche şi nestinsă candelă în Munţii Neamţului*, Iaşi, 2006
14	Cartojan, N	*Istoria literaturii române vechi*, Bucureşti, 1980
15	Ciobanu, Ştefan	*Istoria literaturii române vechi*, Bucureşti, 1989
16	Ciolam, Macarie Protosinghel	*Mănăstirea Secu*, Iaşi, 1987
17	Creţulescu, Narcis Arhiereu	*Inscripţiile Sfintei Mănăstiri Secul*, Arhiva Iaşi, Nr. 5, 1909, p. 233 – 237
18	Creţulescu, Narcis	*Copii De pe toate inscripţiile ce se găsesc la Mănăs<tirea> Neamţu şi Secu*, Manuscrisul A 1741, Biblioteca Academiei Române

Scanned with OKEN Scanner

19	Costea, Constanța	*La sfârșitul unui secol de erudiție: pictura de icoane din Moldova în timpul lui Ieremia Movilă, "Ambianța Suceviței"*, Ars Transsilvaniae, București, 1993, p. 77 – 91
20	Drăghiceanu, Virgiliu	*Catalogul colecțiunilor Comisiunii Monumentelor Istorice*, București, 1913
21	Drăguț, Vasile	*Artă românească, I, Preistorie, Antichitate, Ev Mediu, Renaștere,Baroc*, București, 1982
22	Efremov, Alexandru	*Pictura de icoane în "Epoca lui Matei Basarab"*, Mitropolia Olteniei, Nr. 7 – 9, 1982
23	Efremov, Alexandru	*Două icoane din prima jumătate a secolului al XVII-lea*, Revista Muzeelor, Nr. 2, 1968, p. 139 – 143
24	Efremov, Alexandru	*Ion și Sofronie, zugravii mănăstirii Sucevița, pictori de icoane*, Revista Muzeelor, Nr. 6, 1968, p. 503 – 508
25	Efremov, Alexandru	*Icoane românești*, București, 2002
26	Gonța, Al.	*Un așezământ de cultură de la Alexandru Lăpușneanu pe Valea Secului înainte de ctitoria lui Nestor Ureche: schitul lui Zosin*, Mitropolia Moldovei, 1962, nr. 9 – 12, p. 694 – 712
27	Gonța, Al.	*O nouă ctitorie necunoscută a lui Alexandru Lăpușneanu (sic) Mănăstirea de peste Vale de la Vânătorii Bistriței*, Mitropolia Moldovei și Sucevei, Nr. 3 – 4, 1966, p. 178 – 191
28	Iorga, N	*Studii și documente cu privire la Istoria Românilor, Vol. XVI*, București, 1909
29	Iorga, N.	*Veche artă moldovenească în ținutul Neamțului*, Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, fasc. 99, 1939, p. 1 – 14
30	Iorga, N.	*Inscripții din bisericile României adunate, adnotate și publicate de ...*, Fascicula I, București, 1905
31	Iorga, Nicolae	*Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea (1688 – 1821). Vol. I – II*, București, 1969
32	Ivașcu, George	*Istoria literaturii române*, Vol. I, București, 1969
33	Lovinescu, Vasile	*Incantația sângelui (câteva elemente esoterice din iconografia și literatura cultă*, Iași 1993; (lucrarea mi-a fost comunicată de maica Ecaterina Rotaru –

Scanned with OKEN Scanner

Măn. Văratic)
34 Melchisedec, Episcopul Romanului — *Notiţe istorice şi arheologice adunate de pe la 48 monastiri şi Biserici antice din Moldova de ...*, Bucuresci, 1885
35 Nedelcea, Tudor — *Stihuri la stema ţării*, Craiova, 1995
36 Nicodim — *Evanghelia lui ...*, Evanghelii Apocrife, Bucureşti, 1996
37 Nicolescu, Corina — *Arta în epoca lui Ştefan cel Mare,* în *Cultura moldovenească în timpul lui Ştefan cel Mare*, Bucureşti, 1964
38 Nicolescu, Corina — *Moştenirea artei bizantine în România*, Bucureşti, 1971
39 Nicolescu, Corina — *Icoane vechi româneşti*, Bucureşti, 1976
40 Nicolescu, Corina — *Argintăria laică şi religioasă în Ţările Române (sec. XIV – XIX)*, Bucureşti, 1968
41 Paradais, Claudiu — *Comori ale spiritualităţii româneşti la Putna*, Iaşi 1988
42 Petrescu Stelian — *Odoarele de la Neamţu şi Secu. Cu 2 planşe în fotogravură şi 108 autotipii pe aramă după fotografii originale*, Bucureşti, 1911
43 Piru, Al. — *Istoria literaturii române, I, Perioada Veche*, Bucureşti, 1970
44 Pop, Augustin Z. N. — *Viaţa mitropolitului Varlaam al Moldovei*, Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Nr. 10, 11, 12, 1957, p. 742 – 774
45 Sabados, Marina Ileana — *La peinture d'icônes au temps de Pierre Rareş*, Revue Roumanine d'histoire de l'art – Serie Beaux-Arts, 1994, p. 29 – 71
46 Sabados, Marina Ileana — *Iconografia temei Deisis în pictura pe lemn din Moldova secolului XVI*, Studii şi Cercetări de Istoria Artei – Artă Plastică, 1993, p. 25 – 41
47 Sabados, Marina Ileana — *Din nou despre "comoara" de icoane de la Văleni – Piatra Neamţ*, Studii şi Cercetări de Istoria Artei – Artă Plastică, 1997, p. 3 – 32
48 Sabados, Marina Ileana — *Iconografie şi stil în pictura din Moldova secolului al XVI-lea. Fresca, pictura pe lemn, miniatura. Vedere comparativă*, Ars Transsilvaniae, Bucureşti, 1993, p. 41 – 55
49 Simion, Victor — *Capodopere ale artei metalelor preţioase din România*, Bucureşti, 1997
50 Stoicescu, Nicolae — *Repertoriul bibliografic al localităţilor şi monumentelor medievale din Moldova*, Bucureşti, 1974
51 Ştefănescu, I. D. — *Iconografia artei bizantine şi a picturii*

Scanned with OKEN Scanner

		feudale româneşti, Bucureşti, 1973
52	Ştefănescu, I. D.	*Monuments d'art chrétien trouvés en Roumanie Extrait de Byzantion*, tome VI, fasc. II, Bruxelles, 1931, p. 571 – 612
53	Ştefănescu, I. D.	*Comoara de artă de la Văleni. Judeţul Neamţ*, Extras din Anuarul liceului de băieţi Piatra Neamţ pe anul 1935 – 1936, p. 1 – 23. Extras din Byzantion, Tome X, Bruxelles, 1935, p. 567 – 590
54	Ştefănescu, I. D.	*Le Monastèr de Râşca. Extrait de Byzantion*, tome X, Bruxelles (Include capitolul Le tresor de Văleni), p. 553-590
55	Ştefănescu, I. D.	*Tâmpla şi icoanele împărăteşti din Vânători Pietrii*, Revista Istorică Română, Vol. XV, fasc. IV, 1945, p. 495 – 498, extras din Byzation, tome X, Bruxelles, 1935, p. 553 – 590
56	Ştefănescu, I. D.	*Icoane de artă în Moldova*, Mitropolia Moldovei şi Sucevei, nr. 9 – 12, 1959, p. 589 – 599
57	Ştefănescu, I. D.	*Arta feudală în Ţările Române. Pictura murală şi icoanele de la origini până în secolul al XIX-lea*, Timişoara, 1981
58	Theodorescu, Răzvan	*Mănăstirea Bistriţa*, Bucureşti, 1966
59	Udişteanu, Dionisie	*Graiul evlaviei străbune. I Inscripţii şi însemnări de la Secu (Contribuţii pentru o monografie istorică)*, Cernica, 1939
60	Udişteanu, Dionisie	*Mănăstirea Secu – Călăuză de cunoaştere istorică*, Moineşti, 1966. Manuscris în biblioteca mănăstirii Secu
61	Ul<l>ea, Sorin	*Autorul ansamblului de pictură de la Rîşca*, Studii şi Cercetări de Istoria Artei - Artă Plastică, Nr. 2, 1969, p. 165-173.
62	Ul<l>ea, Sorin	*Datarea ansamblului de pictură de la Rîşca*, Studii şi Cercetări de Istoria Artei, 1963, nr. 2, p. 433 – 437
63	Ureche, Grigore	*Letopiseţul Ţării Moldovei*, Bucureşti, <1955>
64	Vornicescu, Nestor Severineanul	*Un manuscris necunoscut al duhovnicului Andronic: Istoria Mănăstirii Secu*, Mitropolia Moldovei şi Sucevei, Nr. 3 – 4, 1974, p. 180 – 196
65	Zidaru, Gh.	*Descoperirea prin restaurare a unei icoane bizantine la Mănăstirea Secu – Neamţ: "Maica Domnului cu Pruncul – Cipriota"*, Mitropolia Moldovei şi Sucevei, nr. 3 – 4 , 1974, p. 285 – 293

Scanned with OKEN Scanner

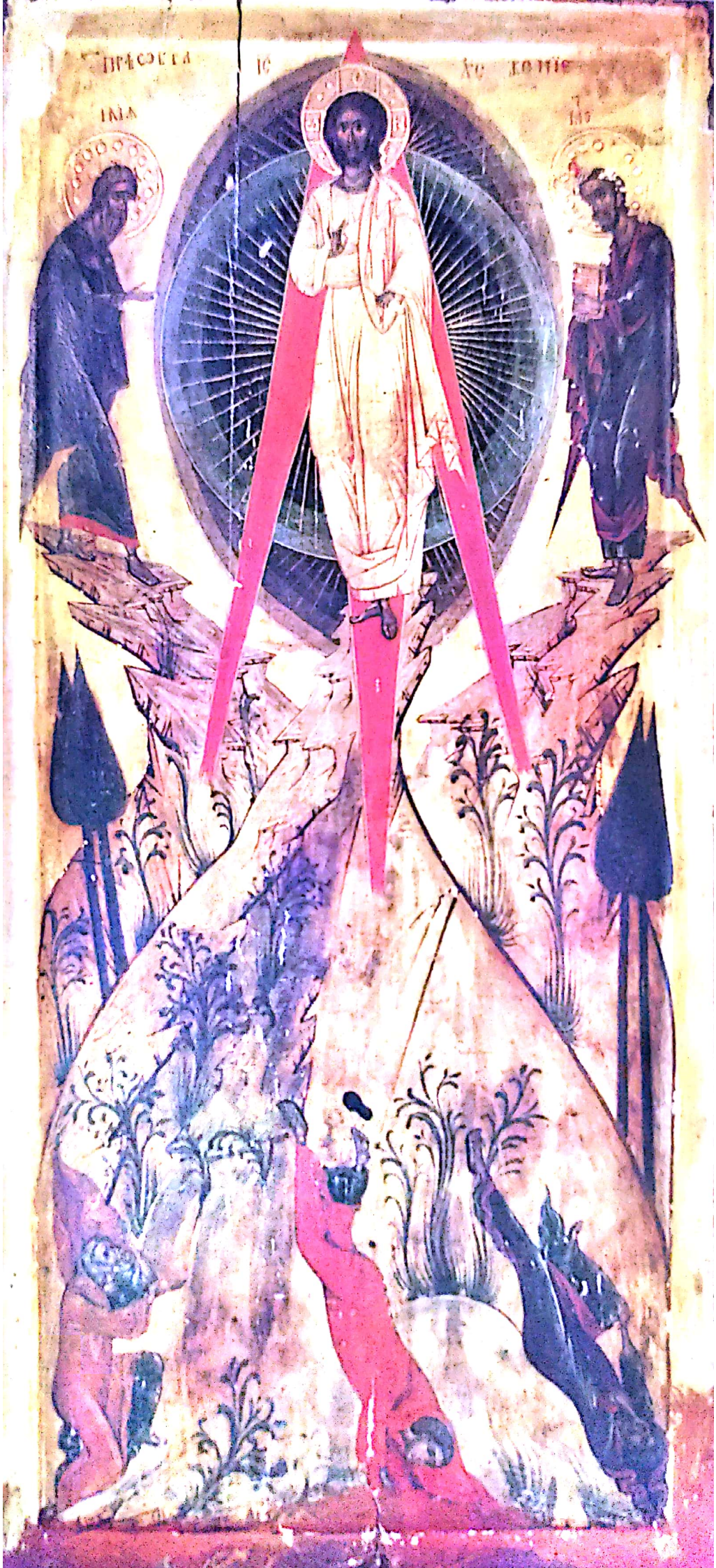

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

5.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

7.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

9.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

13.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

15.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

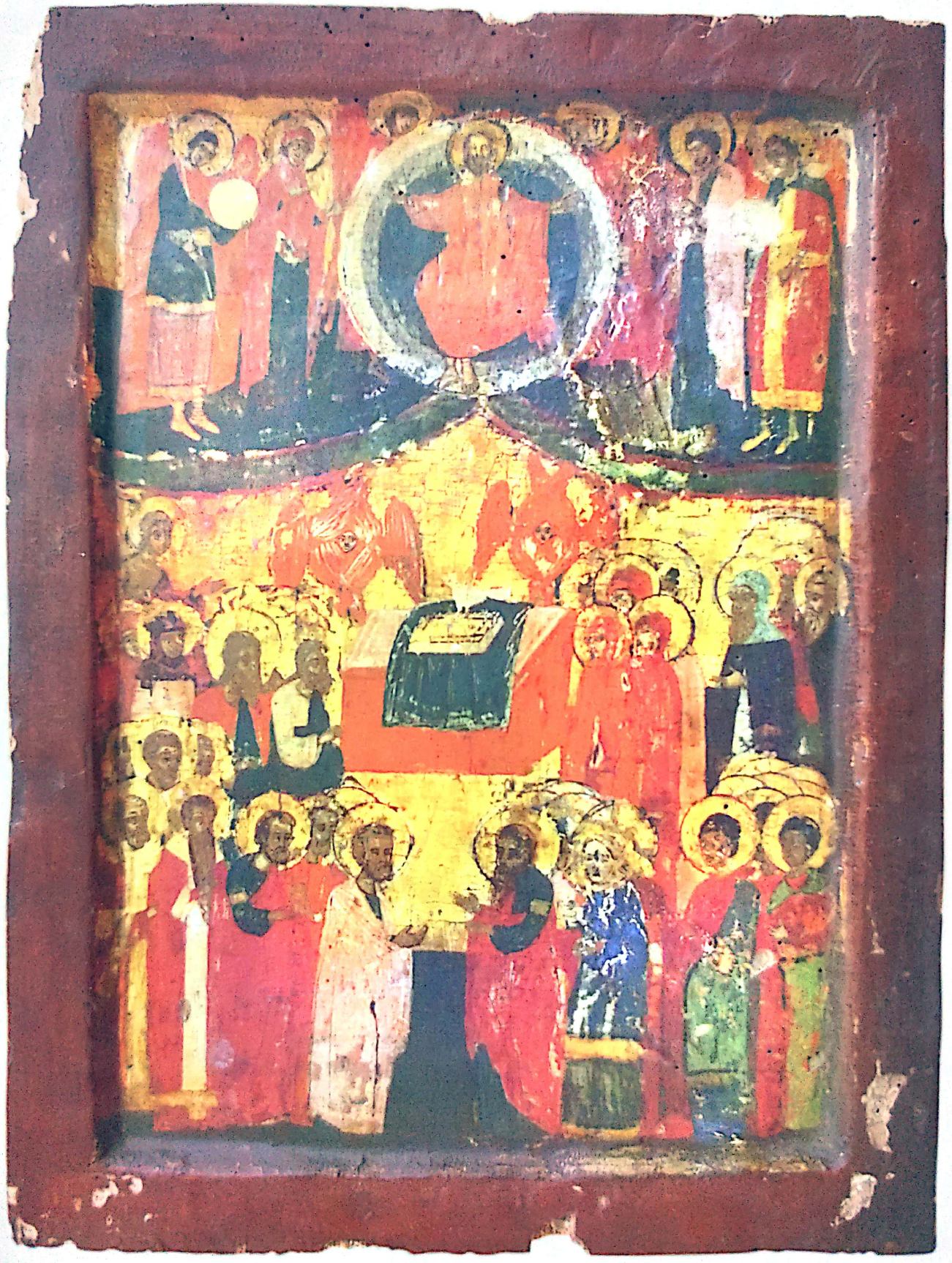

19.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

21.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

25.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

27.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

29.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

31.

Scanned with OKEN Scanner

32.

Scanned with OKEN Scanner

33.

Scanned with OKEN Scanner

34.

Scanned with OKEN Scanner

35.

Scanned with OKEN Scanner

36.

Scanned with OKEN Scanner

37.

Scanned with OKEN Scanner

38.

Scanned with OKEN Scanner

39.

Scanned with OKEN Scanner

40.

Scanned with OKEN Scanner

41.

Scanned with OKEN Scanner

42.

Scanned with OKEN Scanner

42.

Scanned with OKEN Scanner

43.

Scanned with OKEN Scanner

44.

Scanned with OKEN Scanner

Scanned with OKEN Scanner

46.

Scanned with OKEN Scanner

47.

Scanned with OKEN Scanner

48.

Scanned with OKEN Scanner

48.

Scanned with OKEN Scanner

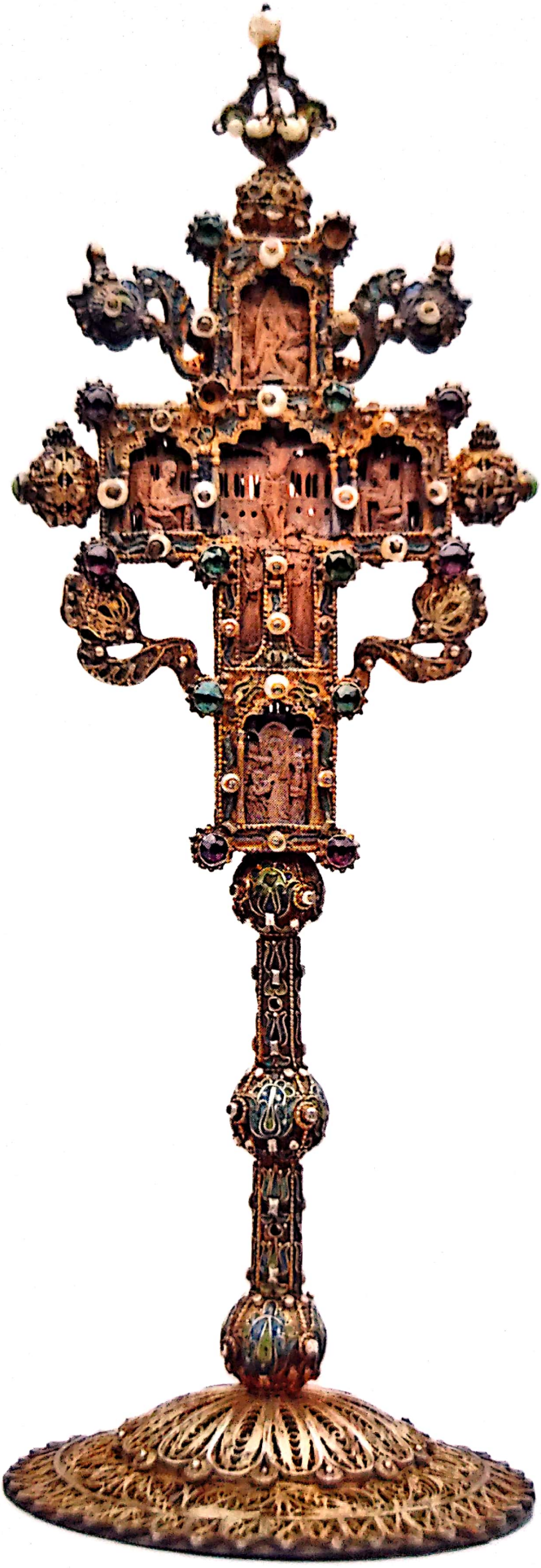

49.

Scanned with OKEN Scanner

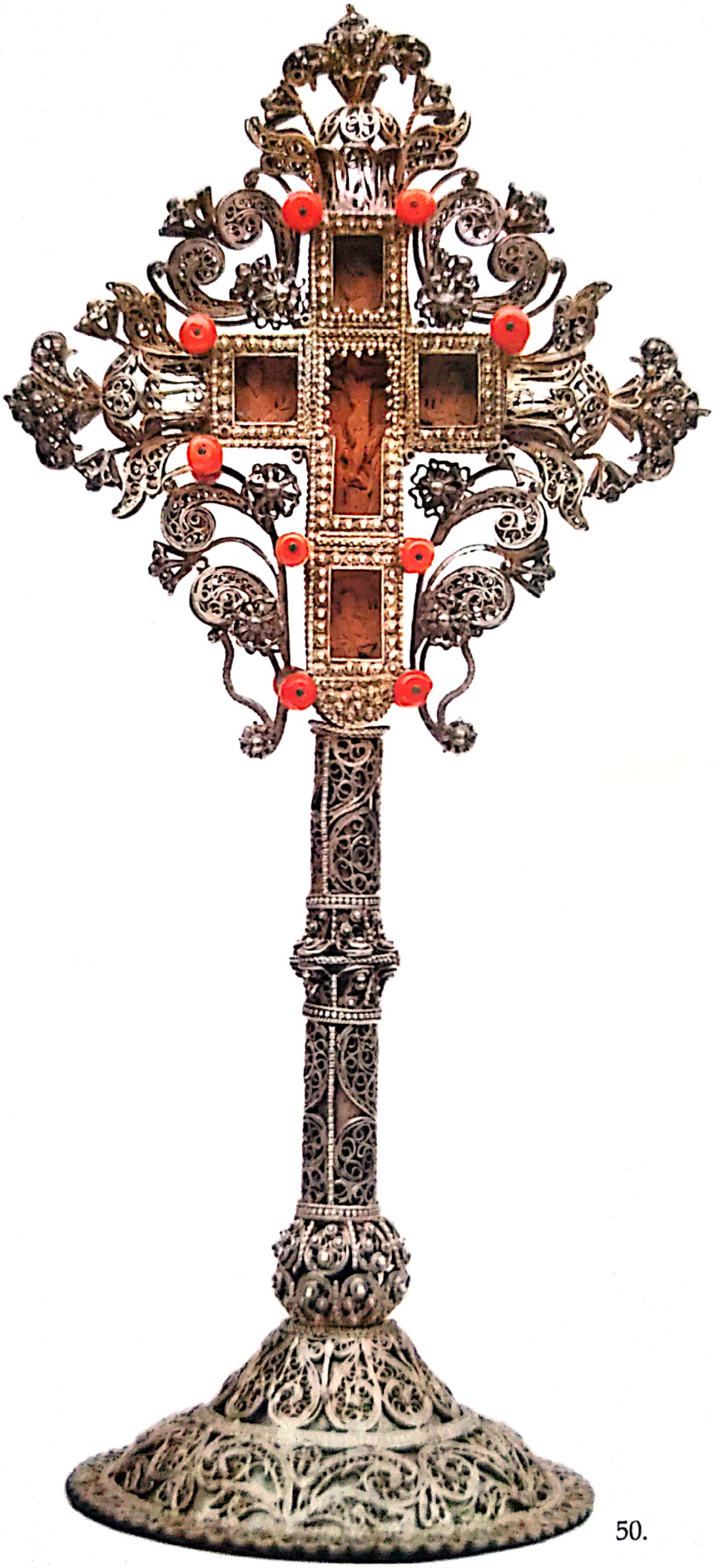

50.

Scanned with OKEN Scanner

51.

Scanned with OKEN Scanner

52.

Scanned with OKEN Scanner

53.

Scanned with OKEN Scanner

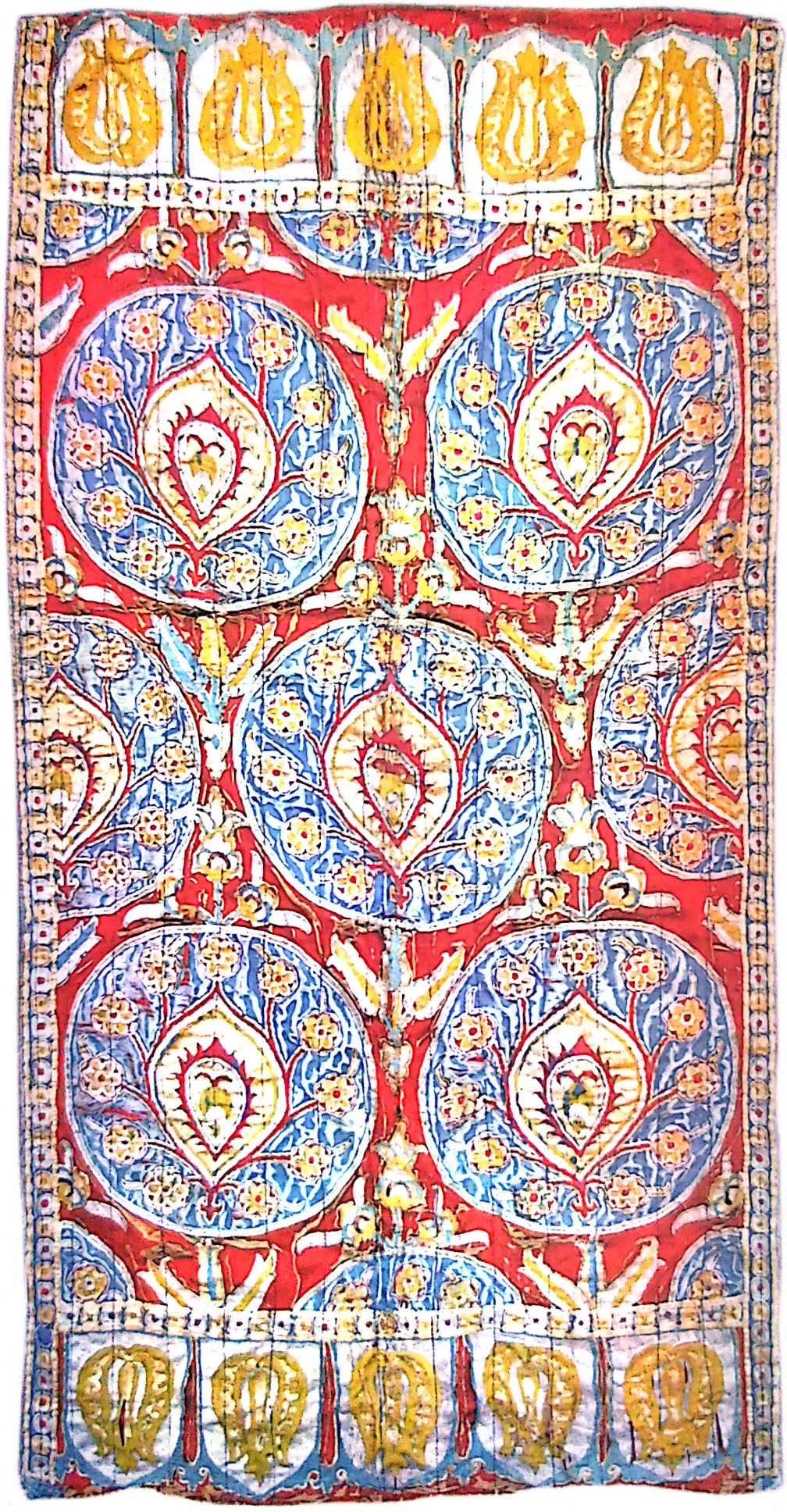

54.

Scanned with OKEN Scanner

55.

Scanned with OKEN Scanner

56.

Scanned with OKEN Scanner

57.

Scanned with OKEN Scanner

58.

Scanned with OKEN Scanner

59.

Scanned with OKEN Scanner

60.1.

60.2.

Scanned with OKEN Scanner

60.3.

Scanned with OKEN Scanner

61.3.

61.2.

61.1.

Scanned with OKEN Scanner

62

Scanned with OKEN Scanner

63.1.

Scanned with OKEN Scanner

63.2.

Scanned with OKEN Scanner

Апокалѵѱісъ а сфжнтулуй Іоанн

кувжнтэторюлуй де Дмнезеу.

Кап. а.

а Десcoперіре луй Іс Хс, каре ꙗу дат луй Дмнезеу,
сэ арате слуџилѡр сале, каре требуе сэ фіе фэрэ де зэбавэ:
ши ау ꙟсемнат тримицинд прин ꙟџерул сэу слуџій сале луй-
в Іоанн. Кареле ау мэртурисит кувжнтул луй Дмнезеу, ши мэ-
туриcіре луй Іс Хс, ши кжте ау вэзут, ши челе че сжнт,
г ши челе че вор сэ фіе дупэ ачеаста. Ферічит чела че четеще.
ши чей че ауд кувинтеле пророчіей ачещія, ши пэзеск челе че сжнт
д скрисе ꙟтржнса пентру кэ времеа ꙗпроапе ꙗсте. Іоанн челѡр
шапте бесеричи чи сжнт ꙟ Асіа. дар воаѡ ши паче де ла че-
ла че ꙗсте, ши чела че ера, ши чела че вине, ши де ла шапте
е дꙋхури каре сжнт ꙟнаинте скаунулуй луй. Ши де ла Іс Хс.
кареле ꙗсте мартур крединчос, чел ꙟтжй нэскут дин морц
ши стэпжн ꙟпэрацилѡр пэмжнтулуй, чела че неу юбить
пре ной, ши неу спэлат де пэкателе ноастре ку сжнџеле сэу.
ѕ Ши ау фэкут пре ной ꙟпэраць, ши преѡць луй Дмнезеу, ши пэ-
ринтелуй сэу, ачеа мэрире ши стэпжнире ꙟ вечій вечилѡр
з Амин. Иатэ вине ку норій, ши ꙗл ва ведеа пре ел тот ѡ-
кюл, ши чей че лау ꙟпунс пре ел: ши вор плжнџе спре джнсул
и тоате семинціиле пэмжнтулуй, аша амин. Еу сжнт алфа,
ши ѡміга, ꙟчепутул ши сфжршитул, зиче Дмнул, чела че ꙗс-
те, ши чела че ера, ши чела че вине атотстэпжниторюл.
ѳ Еу Іоанн каре ши фрате воаѡ, ши ꙟпреунэ пэрташ ꙟтру нека-
зул, ши ꙟпэрэціа, ши ꙟтру рэбдаре луй Іс Хс, ерам ꙟ ѡс-
тровул Патмос, пентру кувжнтул луй Дмнезеу, ши пентру мэ-
і туриcіре луй Іс Хс. Фостам ꙟ дꙋхул ꙟтро зи думиникэ,
ши ам аузит дин напоѧ меа оун глас маре ка де трѫмбицэ,
зикжнд: еу сжнт алфа, ши ѡміга, чел дин тжй, ши чел де

а-

Тълк

Адикэ луй Хс, ау дат Дмнезеу [illegible] Десcoперіре [illegible] дупэ Дмнезеіре [illegible]

а Мулте бесеричи [illegible] ла шапте [illegible] де шапте [illegible] тоате бесеричиле [illegible] ши оунире [illegible] шапте [illegible] бесеричи ау помянит

в Де ла чела че ꙗсте [illegible] ши де ла чела че ера [illegible] кареле ера ла Дмнезеу [illegible] ла че вине [illegible]

г Бесерикии прин сфжнтул [illegible]

а [illegible] шапте дꙋхури [illegible] шапте дарури [illegible]

д [illegible] Дмнезеу [illegible] пентру ной сау фэкут [illegible] ши де ла Іс Хс [illegible] тоате [illegible] фэрэ [illegible] Дмнезеіріи сэ [illegible] ши пре оумрет

Стэпжніа ꙟфецѣ, пуре-
ре аратэ, мэрире, ꙟпрѣ
ши де [illegible], ши де [illegible]
сэ зикэ. Иар ꙟсебире фе-
цилѡр кэ зиче де ꙟше:
каре сжнт: татэл наще
пре фіюл. ши слобозеще
пре Дꙋхул сфжнт. фіюл сэ
наще дин татэл, Дꙋхул [illegible]
дин татэл. Иар адеверат
сжнт, нащере. кэ сэ аду-
че ши спре татэл ши спре
фіюл. кэ татэл наще,
фіюл сэ наще. ешире, кэ
Дꙋхул ꙗсе дин татэл. Иар
татэл слобозеще. Иар ꙟ-
себире татэлуй ꙗсте, ши
не нащере, ши не ешире. [illegible]
[illegible] наще дин татэл, [illegible]
[illegible] ꙗсте [illegible] нащерій
ши ешірій.

Scanned with OKEN Scanner

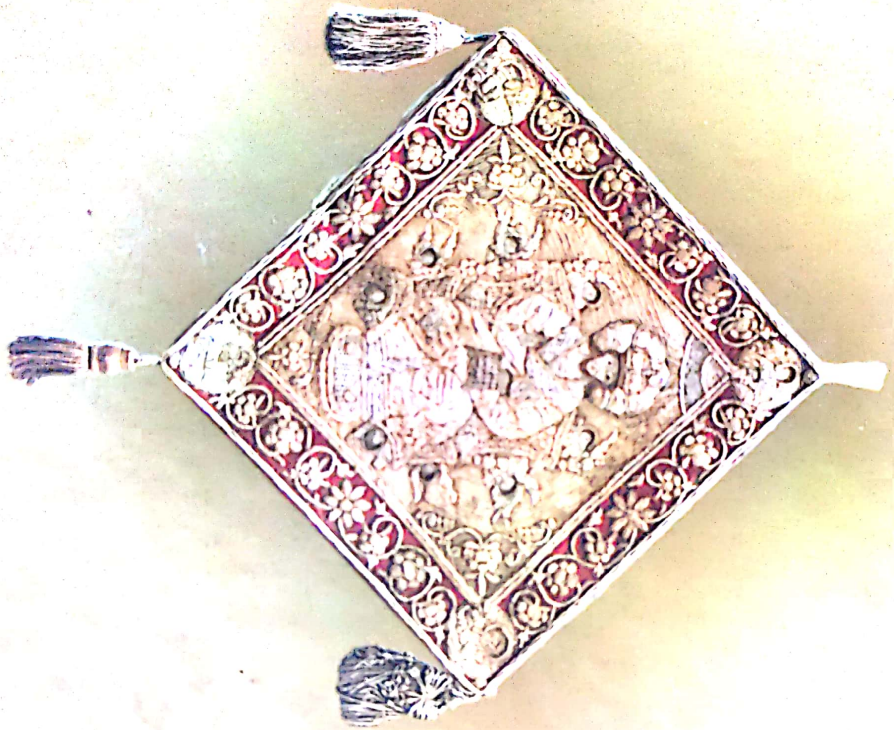

Scanned with OKEN Scanner